

**BUCOVINA ȘI TRANSILVANIA
ÎN REVOLUȚIA DIN 1848 (I).
IRACLIE PORUMBESCU – CORESPONDENT
AL BUCOVINEI**

D. VATAMANIUC

**Die Bukowina und das Siebenbürgen in der Revolution von 1848 (I).
Iraclie Porumbescu – Berichterstatter für die Bukowina**

*(Zusammenfassung)**

Der Verfasser präsentiert historische Daten über die Bukowina und das Siebenbürgen während der Revolution von 1848. Die revolutionären Bewegungen fangen in Italien, im Januar 1848 an und ihnen folgten diejenigen aus Frankreich, im Februar 1848. Die Ereignisse in Frankreich fanden ein starkes Echo in den europäischen Staaten und besonders im multinationalen habsburgischen Reich. Kaiser Ferdinand I. von Habsburg sah sich gezwungen, am 25. April 1848 die Gründung einer verantwortlichen Regierung, die Presse- und Versammlungsfreiheit, die Gründung von Zivilgarden und freie Wahlen für eine Konstituante zu akzeptieren. Diese Massnahmen wurden mit grossem Interesse in der Bukowina empfangen, wo am 20. Mai 1848 eine Nationalversammlung in Czernowitz einberufen wurde. Es sollten innerhalb dieser Versammlung die „Wünsche des Landes“ festgestellt werden, als Vorbereitung für die Wahl der Mitglieder der Nationalversammlung, die am 26. Juni 1848 stattfinden sollte. Die Bukowiner drückten auch ihre Unterstützung gegenüber den moldauischen und siebenbürgischen Persönlichkeiten aus, denen Aufnahme in der Bukowina geboten wurde: M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Iancu Alexandri, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Sion, Anastasie Panu, Alecu Russo, Petru Cazimir, Costache Cazimir, Costache Negri, Costache Negruzzi, Grigore Cantacuzino, Constantin Rolla, Dumitru Rallet, Al. Moruzi, D. Canta, Timotei Cipariu, Grigore Mihali, Gheorghe Barițiu, Aron Pumnul. Die wichtigsten Zeugnisse der Anwesenheit der rumänischen Revolutionäre in der Bukowina stammen von Iraclie Porumbescu. Aus diesen Zeugnissen geht hervor, welche Verbindungen er mit einigen sich in Czernowitz befindenden Flüchtlingen hatte, hauptsächlich mit Vasile

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Alecsandri und Costache Negri. Die Presseberichte von Iraclie Porumbescu kennzeichnen sich durch Begabung und starke Ausdruckskraft und beziehen sich auf entscheidende Momente in der Geschichte der Bukowina. Am Ende der vorliegenden Studie wird der Brief von Iraclie Porumbescu an G. Barițiu vom 19. Januar 1850 beigelegt.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Revolution von 1848, Bukowina, Siebenbürgen, Moldau, Iraclie Porumbescu, Presseberichte, Korrespondenz.

Mișcările revoluționare încep în Italia în ianuarie 1848 și sunt urmate de cele din Franța, din februarie 1848, când Ludovic Filip este înlăturat de pe tron și se proclamă republica. Evenimentele din Franța au un ecou puternic în țările europene și, îndeosebi, în Imperiul Habsburgic, multinațional. Klemens, prinț Wenzel von Metternich (1773–1859), cancelar al Austriei (1821–1848), introduse absolutismul. În 13 martie 1848 se întrunea Dieta din Austria de Jos și o mulțime imensă invadează străzile Vienei: lucrători, studenți, intelectuali, nobili liberali. Asaltară Palatul Hofburg. Metternich, lăsat fără sprijinul lui Ferdinand I de Habsburg, împăratul Austriei (1835–1848), fuge în Anglia, iar revoluționarii ocupă, cu toată împotrivirea, Palatul său și-i dau foc¹.

Iau parte la luptele de stradă și pe baricadele din Viena Eudoxiu Hurmuzachi, venit de la Berlin și Ioan Popovici, student la Viena, originar din Suceava².

Împăratul Ferdinand I de Habsburg se vede silit, în fața acestei situații, să accepte, în 25 aprilie 1848, constituirea unui guvern responsabil, libertatea presei și a întrunirilor, organizarea de gărzi civile și alegeri libere pentru Adunarea Constituțională³.

Măsurile anunțate de Ferdinand I de Habsburg sunt întâmpinate cu interes în Bucovina. Se înființează la Cernăuți o gardă civilă, sub conducerea lui Anton Kral de la primul liceu german din Bucovina, la care se alătură și câțiva profesori. Membrii gărzii civile se deosebeau de ceilalți cetățeni ai orașului prin ținuta lor, „o tunică albastră, o pălărie calabreză, cu pene roșii” și înarmați cu „o sabie lungă și cu ciomege zdravene în mână”. Activitatea revoluționară a gărzii civile se mărginea la strigarea de lozinci amenințătoare la ferestrele demnitarilor din oraș, ca să degenereze în acte de vandalism și să fie desființată⁴.

Măsurile luate de Ferdinand I de Habsburg, în 25 aprilie 1848, sub presiunea mișcării revoluționare, sunt întâmpinate cu interes de clerul ortodox din Bucovina,

¹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 366.

² *Ibidem*, p. 372.

³ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. 89.

⁴ *Ibidem*, p. 89–90.

care aprecia că venise vremea să fie scoasă și biserica de sub autoritatea exclusivistă a lui Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei și a secretarului său, Constantin Czechowski. Se întruniră la Cernăuți, în 17 mai 1848, un număr mare de clerici (200), formară un „comitet duhovnicesc” și cerură ca alegerea episcopului să fie făcută de o adunare generală, formată din clerici și mireni, să fie demis secretarul episcopiei, iar problemele administrative și de altă natură să fie trecute în seama Consistoriului. Se propune ca episcopia Bucovinei să fie scoasă din dependența ierarhică a Patriarhiei din Carlowitz (Carlovăț). Se pune în discuție acum ca episcopia Bucovinei să fie inclusă în viitoarea Mitropolie a românilor din Imperiul Habsburgic⁵.

Eugenie Hacman, pus în fața situației revoluționare din Austria, adresează „clerului secular” al Bucovinei o scrisoare⁶. Convine să-l destituie pe secretarul său și acceptă și celelalte condiții puse de clerul din subordinea sa. Declară că numai „unirea în sânul credincioșilor” este pentru „binele obștei” și al sfintei „adevăratei bisericii noastre”.

Scrisoarea lui Eugenie Hacman este întocmită în spiritul pocăinței pentru bunele raporturi cu credincioșii. Episcopul se va folosi de autoritatea sa ierarhică și de bunele raporturi cu credincioșii. Când amenințarea revoluției va trece, va reveni la practicile sale autoritare și exclusiviste.

Ferdinand I de Habsburg face cunoscut, prin *Patenta imperială* din 17 aprilie 1848, desființarea clăcii și dijmei, cu despăgubirea proprietarilor de către stat. Cere ca ea să fie pusă în aplicare cu ziua de 15 mai 1848 și în Galiția și, implicit, și în Bucovina. Conte Stadion, guvernatorul Galiției, rudă, după câte ne dăm seama, cu Francisc Stadion (1806–1853), ministrul de Interne al Imperiului Habsburgic, consideră că pentru punerea în aplicare a *Patentei imperiale* trebuia să fie întrebați și proprietarii din Bucovina: Mustazzia, Gafencu, Capri, Zotta, Popovici, Goian, Buchenthal, Petrovici, Costin, Vasilco, Doxachi Hurmuzachi, Louis Mikuli⁷. Sunt trecuți aici, cum se vede, nu numai proprietarii români, ci și cei germani și armeni. Amânără să dea un răspuns, lăsând ca raporturile dintre proprietari și țărani să fie reglementate de Adunare Constituantă, programată pentru 26 iunie 1848. Atitudinea proprietarilor față de dezrobirea țăranilor produse mari nemulțumiri în rândul acestora. Vom arăta mai departe și consecințele politice.

Fruntașii românilor bucovineni convocară pentru 20 mai 1848 o Adunare Națională la Cernăuți, în care să se stabilească „dorințele țării”, ca o pregătire pentru alegerile în Adunarea Constituantă din 26 iunie 1848⁸. Participă la această Adunarea Națională reprezentanți din întreaga Bucovină și cei ai tuturor claselor sociale. Eugenie Hacman reprezintă clerul, Hurmuzăcheștii, Vasilco, Goian, Zotta,

⁵ *Ibidem*, p. 90.

⁶ *Ibidem*, p. 90–92.

⁷ *Ibidem*, p. 93.

⁸ *Ibidem*, p. 93–95. Cele „12 dorințe”.

Petrovici, Mikuli, proprietarii, iar primarii din mai multe comune, țărănimea. Minoritatea germană este reprezentată de profesorul Anton Kral, cu colegii săi. După dezbaterile la care luă parte mai mulți reprezentanți ai categoriilor sociale, s-a ajuns la „programarea a 12 dorințe”. Mai multe din ele erau cu mare impact asupra viitorului Bucovinei. Se stabilește, astfel, separarea Bucovinei de Galiția ca „țară autonomă” (punctul 1), dezrobirea țăranilor, prin desființarea clăcii și a dijmei (punctul 3), desfacerea Bucovinei de dependența canonică de Patriarhia din Carlovăț și alegerea episcopului de către un congres bisericesc format din clerici și mireni (punctul 10). Se prevăd la celelalte puncte garantarea libertății religioase, revocarea măsurilor vexatorii la graniță și „dorințe” de natură economică și fiscală.

Măsurile luate de Ferdinand I de Habsburg se aplicară și în Bucovina, cum s-a văzut mai sus și se ținură în deplină libertate: „comitetul duhovnicesc” în 17 mai 1848 și Adunarea Națională în 20 mai 1848, când se stabili și programul luptei pentru revendicările naționale.

Bucovenii priveau cu adâncă compătimire la frații lor din Moldova care trăiau într-un regim de teroare. Mihail Grigore Sturdza (1834–1849), domnitorul Moldovei, suprimă Asociația Patriotică (1846) și urmărea lichidarea revoluționarilor din 1848. Bucovenii apelară, în spiritul Adunării Naționale de la Cernăuți, din 20 mai 1848, la Meletie Brandaburul, mitropolitul Moldovei, originar din Suceava, să stăruie, cu autoritatea sa, pentru „zdrobirea cătușelor despotismului și proclamarea libertății și în Moldova”. Îi trimit în acest sens și o *Adresă-apel*, în 28 mai/9 iunie 1848⁹.

Era o invitație pentru personalitățile din Moldova că aveau găzduire în Bucovina și puteau primi sprijin pentru „zdrobirea cătușelor despotismului”.

Îi întâlnim în Bucovina, refugiați din Moldova, pe M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Iancu Alexandri, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Sion, Anastasie Panu, Alecu Russo, Petru Cazimir, Costache Cazimir, Costache Negri, Costache Negruzzi, Grigore Cantacuzino, Constantin Rolla, Dumitru Rallet, Al. Moruzi, D. Canta, dar și din Transilvania: Timotei Cipariu, Grigore Mihali, Gheorghe Barițiu, Aron Pumnul.

Mărturiile cele mai importante despre prezența revoluționarilor români în Bucovina ni le-a lăsat Iraclie Porumbescu, care trăiește în mijlocul lor.

Iraclie Porumbescu își face pregătirea intelectuală în condiții vitrege și le depășește prin înzestrarea sa pentru luptă și legarea de provincia sa. Student la Lemberg în ultimele clase de liceu, cunoaște activitatea patrioților polonezi și lupta lor împotriva stăpânirii austriece. Este arestat pentru legături cu un „emisar al Regatului Poloniei în exil”. Este eliberat după ce nu se găsi, din întâmplare, și

⁹ *Ibidem*, p. 95–97. Se publică *Adresa-apel*.

figura sa între cea a colegilor săi polonezi, implicați în lupta politică pentru eliberarea patriei lor de sub stăpânirea habsburgică¹⁰.

Iraclie Porumbescu intră la Lemberg în legătură și cu Mihail Grigore Sturdza, domnul Moldovei, care-și aștepta soția în întoarcerea de la Paris. Îi însoțește în vizită, la cererea sa, la instituțiile culturale și militare. Se convinge de aversiunea domnitorului Moldovei față de mișcarea revoluționară.

Student la Institutul Teologic din Cernăuți, este remarcat de Alexandru Hurmuzachi, care nu ține seama de statutul său social, prin care nu era legat de proprietarii din Bucovina și nici de cei cu titluri nobiliare conferite de stăpânirea imperială. Va fi și cel mai apropiat colaborator al său. Se explică de ce, primindu-l pe Aron Pumnul la Institutul Teologic, la sosirea sa în refugiu în Bucovina, îl înștiințează pe Alexandru Hurmuzachi și îi face intrarea în familia Hurmuzăcheștilor, să nu mai plece din Bucovina¹¹.

Iraclie Porumbescu stabilește legături strânse cu Vasile Alecsandri, refugiat la Cernăuți, căruia îi prezintă din lucrările sale și poartă discuții cu el privind activitatea literară. Vasile Alecsandri îi propune să facă culegeri din creația populară¹². Iraclie Porumbescu urmează îndemnul său. Îi trimite lui Vasile Alecsandri culegerea sa din literatura populară – în parte sau în întregime – la Paris. Vasile Alecsandri întreprinde demersuri, la rândul său, să se reprezinte opereta lui Ciprian Porumbescu, *Crai Nou* la Teatrul Național din București, în directoratul lui I. L. Caragiale, care dură însă puțin și reprezentația nu mai are loc¹³.

Iraclie Porumbescu stabilește legături strânse și cu Costache Negri (1812–1875), refugiat la Cernăuți, împreună cu două surori ale sale, călugărițe. Locuiau în Hotelul „Paris” și Costache Negri se convinge din convorbirile pe care le poartă cu Iraclie Porumbescu că putea fi om de încredere să aducă la îndeplinire sarcini politice de mare răspundere și primejdii.

Episcopul Iustin Crivăț, numit și Iustin de Edessis, se face vinovat de activitatea sa împotriva regimului despot al lui Mihail D. Sturdza, domnul

¹⁰ Iraclie Porumbescu, *Numele meu străin – fatal*, în „Gazeta Transilvaniei”, anul LIII, nr. 192, 26 august/7 septembrie 1890, p. 1–4. Tipărită în volum, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu. Adunate și însoțite de o schiță biografică de Leonida Bodnărescu*, Partea I, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, Editura lui L. Bodnărescu, 1898, p. 136–145.

¹¹ Idem, *Cum a venit Pumnul în Bucovina*, în „Gazeta Transilvaniei”, anul LI, nr. 167, 30 iulie/11 august 1888, p. 2–3; nr. 168, 31 iulie/11 august 1888, p. 2–3. Se tipărește în volum, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, p. 115–119.

¹² Mihai Cărăușu, Mihai Zugrav, *Colecțiune de proverbe și zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XLIX, nr. 7–8, iulie–august 1973, p. 503–512; Nicolae Cârlan, Eugen Dimitriu, *Colecțiune de proverbe și zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, Suceava, anul X, 1993, p. 179–195. Manuscrisul se păstrează la Biblioteca „S. Fl. Marian” din Suceava, cota 134; Leca Morariu, *Vasile Alecsandri către Iraclie Porumbescu*, în „Făt-Frumos”, anul III, nr. 5, septembrie–octombrie 1928, p. 134–135.

¹³ Ioan Massoff, *Teatrul românesc. Privire istorică*, vol. III, *Teatrul din București în perioada 1877–1901*, [București], Editura pentru Literatură, 1969, p. 226–254.

Moldovei. Merge foarte departe în activitatea sa și ține o rugăciune compusă de el la o sărbătoare religioasă la Mănăstirea Neamțului, de față cu o mare mulțime de pelerini, în care cere alungarea domnitorului de pe tronul Moldovei. Mihail D. Sturdza acordă o mare recompensă pentru prinderea și arestarea lui. Episcopul se adresează printr-o scrisoare lui Costache Negri, în refugiu la Cernăuți, cum am arătat mai sus, să-i înlesnească trecerea din Moldova în Bucovina. Îi indică și „cerdacul”, postul de graniță pe unde s-ar putea face trecerea. Costache Negri îi încredințează această sarcină omului său de încredere.

Iraclie Porumbescu prezintă în evocarea sa *Un episod din 1848*, pe care o publică în 1890, modul cum își îndeplini sarcina pe care i-o încredințează Costache Negri. Trimite evocarea sa lui Leonida Bodnărescu, care o tipărește în ediția sa, *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, apărută la Cernăuți în 1898¹⁴.

Teodor Balan apreciază în studiul său *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina în 1848*, pe care îl tipărește la Sibiu, în refugiu, în 1944, că Iraclie Porumbescu, în prezentarea episcopului de la Roman în Bucovina „ne servește știri fantastice”¹⁵.

Leca Morariu demonstrează veridicitatea informațiilor lui Iraclie Porumbescu în comentariul său, publicat în revista „Candela”, în 1945¹⁶.

Iraclie Porumbescu ne-a lăsat, cum am arătat mai sus, cele mai importante mărturii despre prezența revoluționarilor din 1848 la Cernăuți. Luăm cunoștință din aceste mărturii și despre legăturile sale aparte cu unii dintre cei prezenți la Cernăuți și în, primul rând, cu Vasile Alecsandri și cu Costache Negri, informații pe care le găsim numai aici. Reține atenția înzestrarea evocatoare a lui Iraclie Porumbescu în prezentarea situației din momentele de răscruce din istoria Bucovinei.

Statutul electoral pentru Adunarea Constituantă din Imperiul Habsburgic atribui Bucovinei opt mandate: două pentru Cernăuți (unul pentru oraș și altul pentru județ) și câte un mandat pentru județele Suceava, Rădăuți Câmpulung Moldovenesc, Sadagura, Coțmani și Câmpulung pe Ceremuș¹⁷. Cunoaștem comisiile electorale pentru fiecare județ și pentru orașul Cernăuți. Sunt formate de un reprezentant al „suveranului” și ai dregătoriilor locale. Comisia electorală a orașului Cernăuți era formată din Iacob Miculi (președinte), Gheorghe Isăcescu, Karl Kretz, Gheorghe Hurmuzachi, Anton Miculi, Hersch Juster, Wenzel

¹⁴ Iraclie Porumbescu, *Un episod din 1848*, în „Unirea” anul III, nr. 282, 25 mai 1888, p. 2–3; „Gazeta Transilvaniei”, [anul LI], nr. 161, 23 iulie/4 august 1888, p. 2–3, nr. 162, 24 iulie/6 august 1888, p. 1–3; *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, p. 197–103.

¹⁵ Teodor Balan, *Activitatea refugiaților români în Bucovina în 1848*, Sibiu, Tipografia Krafft și Drotteff S. A., 1944, p. 6.

¹⁶ Leca Morariu, *Din 1848*, în „Candela”, anul LV–LVI, 1944–1945, p. 25–35. Ofițerul care îi însoțește pe „domni” dincolo de graniță, în Moldova, nu era „ofițerul Filipescu”, cum susține Leca Morariu, ci ofițerul de la postul de graniță.

¹⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 99.

Schaulawi și Alois von Alth¹⁸. Dacă în această comisie figurează o personalitate a vieții culturale din Bucovina, Gheorghe Hurmuzachi, nu același lucru se întâmplă în comisiile electorale din alte județe. Comisia electorală pentru județul Rădăuți era formată din baronul Ludwig von Kannre, comisar imperial, Georg Piotrowschi, președinte, iar ca membri: Iohann Mrazek, Georg Kischer, Johann Miskolczy, Isak Hart, Ignatz Buczacki¹⁹.

Alegerile pentru Adunarea Constituantă încep în 13 iunie 1848 și se termină pe 20 iunie 1848. Românii intră în alegerile parlamentare cu programul Adunării Naționale din Cernăuți, din 20 mai 1848, în cele „12 dorințe”. Acestui program i se vor aduce completări, la fiecare punct, în cursul dezbaterilor, și vor forma *Petiția Țării*, cel mai important document elaborat în Bucovina în timpul Revoluției din 1848.

Comisiile pentru Adunarea Constituantă se formează, cum am arătat mai sus, din reprezentanții autorității austriece locale și sub supravegherea delegatului „împăratului”. Știură să lucreze și alegerile se soldară cu rezultate neașteptate pentru conducătorii românilor din Bucovina. Nu se alege niciunul din proprietarii din Bucovina, care amânără să dea un răspuns la *Patenta imperială* din 17 aprilie 1848 privind reglementarea raporturilor dintre țărâtime și proprietari.

Cunoaștem numele și numărul candidaților, precum și al alegătorilor pentru fiecare județ și numărul de voturi obținut de fiecare dintre cei aleși pentru Adunarea Constituantă²⁰.

Se alege din sânul intelectualilor un singur candidat, Anton Kral, profesorul de la Liceul German din Cernăuți, conducătorul, cum știm, al Gărzii civile.

Se alege, în schimb, șapte țărani, dintre care numai doi știutori de carte, iar ceilalți cinci, majoritatea analfabeți. Cei doi știutori de carte erau Mihai Bodnar-Bodnărescu, deputat pentru județul Rădăuți, și Miron Ciupercovici, deputat pentru județul Câmpulung Moldovenesc. Între cei cinci țărani figurează și Lukian Cobeliță din Plosca, comună ruteană, care făcea agitație pentru rămânerea Bucovinei la Galiția.

Ferdinand I de Habsburg deschide lucrările Adunării Constituante pentru pregătirea *Constituției pentru Împărăția Austriei* la Viena, în 26 iunie 1848, dar, sub amenințarea noilor acțiuni revoluționare, se mută la Olmütz, în Moravia. Părăsește Viena și Parlamentul și își alege noul sediu la Kremsier, în apropiere de noua reședință imperială.

Lucrările Parlamentului în pregătirea *Constituției pentru Împărăția Austriei*, începute la Viena în iunie 1848, se continuă la Kremsier, în apropierea reședinței imperiale provizorii, din octombrie 1848 până în martie 1849.

¹⁸ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 384.

¹⁹ *Ibidem*, p. 383.

²⁰ *Ibidem*, p. 384–385.

Mihai Bodnar-Bodnărescu, deputatul județului Rădăuți, cere desființarea prestațiilor din partea țărănimii, fără nicio despăgubire din partea ei. Deputații se pronunță, inițial, ca aceasta să fie preluată de către stat, ca apoi să revină. Mihai Bodnar cere separarea Bucovinei de Galiția și este combătut de Lukian Cobeliță, deputatul huțulilor, ca să rămână, în continuare, la Galiția²¹. Deputații români și, îndeosebi, Miron Ciupercă-Ciupercovici, apelează la sprijinul populației pentru întocmirea de petiții și memorii cu mii de semnături pe care le prezintă Parlamentului din Kremsier. Asupra activității deputaților Mihai Bodnar, Miron Ciupercă și Anton Kral avem și o prezentare pe documente²².

Problema principală în petițiile și memoriile prezentate în Parlamentul de la Kremsier o constituie separarea Bucovinei de Galiția. Mihai Bodnar aprecia că aceasta era „o condiție *sine qua non* pentru apărarea, dezvoltarea și onoarea ființei naționale a românilor”²³.

Hurmuzăcheștii sunt scoși din viața politică prin nealegerea în Adunarea Constituantă, când se elabora *Constituția pentru Împărăția Austriei*. Țin o reuniune de familie la Cernauca, moșia lor de lângă Cernăuți și hotărăsc să scoată un ziar, să se audă și cuvântul lor.

„Bucovina”, cu subtitlul „Gazeta românească pentru politică, religie și literatură”, apare la Cernăuți, cu începere de luni, 4/16 octombrie 1848 și până miercuri 20 septembrie/2 octombrie 1850²⁴. Sunt necesare câteva observații prealabile. „Bucovina” se înfățișează ca o publicație în format 27x42 cm, ceva mai mic decât formatul ziarelor obișnuite, cu text bilingv, român-german; textul rămas în stânga paginii, cu litere chirilice și datat după calendarul vechi; textul german în partea dreaptă a paginii cu litere latine și datat după calendarul nou; paginația este continuă pentru tot anul editorial. Mai multe numere au și *Supliment*, inclus în paginația din numărul respectiv. Suplimentul nu este destinat scrierilor literare, cum s-ar putea crede, ci lucrărilor cu caracter informativ. Literaturii i se rezervă *Feuiletonul* din a doua parte a paginii, jos, cu care se încheie fiecare număr. În caseta editorială se înregistrează, cu primul număr, din 4/16 octombrie 1848, pentru tot anul, „Herausgegeben und gedruckt von Iohann Ekhardt und Sohn”. După suspendarea apariției ziarului, din ianuarie–februarie 1849, când își reia apariția, cu nr. 1 din 14/26 februarie 1849, se precizează: „Redacția Giorgi și Alexandru Hurmuzachi. Tipografia Ioan Ekhardt și fiu”. Gheorghe Hurmuzachi se retrage cu numărul 34 din 14/26 octombrie 1849. Se arată: „Redactor responsabil Alexandru Hurmuzachi. Tipografia Ioan Ekhardt și fiu” și pentru tot anul 1850.

²¹ Teodor Balan, *Lukian Kobelitz. Ein Beitrag zur Kenntnis des politischer Ereignisse der Jahre 1848 und 1849 in der Bukowina*, Cernăuți, Druck „Eminescu”, 1926.

²² Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 388–394.

²³ *Ibidem*, p. 400.

²⁴ „Bucovina”, [anul I], nr. 1, 4/16 octombrie 1848; nr. 60, 20 septembrie/2 octombrie 1850.

„Bucovina” își inaugurează activitatea luni, 4/16 octombrie 1848, cu un editorial programatic, *Cernăuți, 3 octobri*, pregătit de Gheorghe Hurmuzachi și semnat cu inițialele G.H.²⁵. Editorialul programatic se deschide cu o prezentare generală a Revoluției din 1848, realitate istorică, spre a nu oferi Curții imperiale pretexte să oprească apariția ziarului, realitate istorică pe care nu o pot evita statele europene. Nu o poate evita nici Imperiul Habsburgic, stat multinațional. O „lovire magică – adică Revoluția din 1848, arată Gheorghe Hurmuzachi – a sfărmat lanțurile spiritului” și „inimile popoarelor”, pe care „un îndelungat despotism le amorțise”, se deșteaptă din „politica lor de letargie” și „aleargă înaintea noului secol” spre realizarea „împărăției libertății și dreptății”.

Curtea imperială putea descifra și dintr-o asemenea prezentare elogiul Revoluției din 1848. Atenția sa era, însă, îndreptată spre lucrările Adunării Constituante, unde se pregătea noul act legislativ al imperiului, *Constituție pentru Împărăția Austriei*.

Bucovina nu se putea sustrage mersului evenimentelor istorice. Aici Gheorghe Hurmuzachi spune lucrurilor pe nume. Curtea imperială trata Bucovina, provincia din marginea imperiului, ca o „mașteră”, cu alte cuvinte ca o mamă vitregă și o ținea în „cătușe” de o „birocrăție obraznică sau incapabilă”. De aici și așteptările Bucovinei erau mai mari în noua epocă istorică decât în celelalte provincii ale Imperiului Habsburgic.

„Bucovina” va fi în această situație – arată Gheorghe Hurmuzachi – „defensorul”, adică apărătorul, intereselor „naționale, intelectuale și materiale” și va combate „fără cruțare orice abatere de la aceste principii”.

Problema cea mai importantă în acest editorial programatic o constituie declarația publică în acest moment istoric, după aproape un secol de la anexarea Țării de Sus a Moldovei, pe care avea să o numească Bucovina, că ea aparținea spațiului geografic și spiritual al poporului român. Gheorghe Hurmuzachi făcea această declarație publică într-un moment când mai multe provincii românești se aflau sub stăpânirea imperiilor vecine. Anticipa, în viziunea sa, ștergerea granițelor politice între provinciile românești, cum avea să se întâmple în 1918.

Din editorialul programatic aflăm că „Bucovina” avea un cerc larg de colaboratori, că va acorda atenție lucrărilor din toate provinciile românești și va fi „o oglindă a activității românilor”. Gheorghe Hurmuzachi mai preciza în finalul editorialului programatic că va da în germană numai lucrări de „un interes mai general”, ca să fie îmbrățișate și de publicul german.

„Bucovina” sub conducerea lui Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi, redactori răspunzători, și Iraclie Porumbescu, secretar de redacție, intră în lupta

²⁵ Idem, [anul I], nr. 1, 4/16 octombrie 1850, p. 1–3.

pentru recunoașterea drepturilor românilor din provincia lor chiar din numărul 3, din 22 octombrie/3 noiembrie 1848²⁶.

Deschide numărul cu editorialul *Viitorul Bucovinei*, în care arată care puteau fi situațiile privind această problemă. „*Are să fie provincie deosebită – se subliniază în editorial – precum ea este cunoscută prin mai multe patente și hotărâri împărâtești care se repetază până în timpurile cele mai noue; are ea ca provincie deosebită să fie îndeosebi organizată și administrată cu de aproape privire a împrejurărilor ce-i sunt cu totul proprii? Sau are ea să fie întrupată [integrată] în altă provincie a Monarhiei și care anume și are ea a fi unită cu aceasta pentru veci?*” Problema care se pune privește, cum se vede, separarea Bucovinei de Galiția.

„Bucovina” publică, în continuare, în același număr, *Convenția* în 4 capitole, încheiată la Constantinopol, în 7 mai 1775, între Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman privind anexarea Țării de Sus a Moldovei²⁷. În capitolul I se justifică anexarea Țării de Sus pentru o legătură necesară între Transilvania și Galiția, mai vechile provincii imperiale. În capitolul II se prevedea că Imperiul Habsburgic nu va ridica cetăți în provincia anexată. În capitolul III se propun măsuri pentru paza graniței între Imperiul Habsburgic, Muntenia și Moldova. În capitolul IV se discută despre situația „târgușorului Orșova”, așezat pe malul Dunării.

Importantă este și motivarea pentru care „Bucovina” publică acest document. „Originalul acestui document – ține să precizeze «Bucovina» – se află în cancelaria secretă a Curții din Viena și s-au împărțit în copii prezidiului Galiției (Gal. Landes Praesidium) prin decret al Cancelariei Curții în 13 fevr. nou”.

„Bucovina” face cunoscut documentul secret prin care anexarea Țării de Sus a Moldovei s-a făcut prin șantaj.

„Bucovina” vine cu al doilea editorial, *Petiția Bucovinei*, în 3/15 decembrie 1848²⁸. De aici aflăm că acest document, numit *Petiția Țării*, este întocmit după Adunarea Națională ținută la Cernăuți, în 20 mai 1848. Se urmează ordinea celor „12 dorințe” (puncte), completări din dezbaterile ulterioare. *Petiția Țării* venea la punctul 1 cu argumente istorice decisive privind separarea Bucovinei de Galiția. Împăratul Leopold II dă o *Patentă imperială*, în 10 septembrie 1870, în care hotăra situația Bucovinei. Se reproduce textul din acea *Patentă imperială*: „Bucovina purure subț acest nume să fie privită și tractată [tratată] ca o provincie de sine stătătoare și cu deosebite stataturi [reprezentări]”.

Trecând la punctul 2 din programul Adunării Naționale, unde se enunță „conservarea naționalității române” și „crearea de școli naționale”, *Petiția Țării*

²⁶ Idem, nr. 3, 22 octombrie/3 noiembrie 1848, p. 25. Sublinierea în text.

²⁷ *Ibidem*, p. 25–27.

²⁸ Idem, nr. 9, 3/15 decembrie 1848, p. 67–70.

lărgeste aria de competență a acestor enunțuri programatice. Solicită înființarea de școli populare, prin care se înțelege pentru satele din Bucovina și înființarea unei Catedre pentru limba și literatura română, încadrarea în instituțiile de stat cu personal care știa deplin limba română, „dregătoriile” provinciale să primească corespondența în română și să răspundă tot așa. La punctele următoare solicitările sunt formulate în același context: posibilitatea ca românii să ocupe funcții în administrația de stat, politică și judecătorească (punctul 3), înființarea unui Institut de credit pentru proprietarii de pământuri și pentru țărănime (punctul 4), regularea situației țăranilor în baza cadastrului, cu termen de finalizare anul 1821 (punctul 5), egalitatea tuturor confesiunilor religioase și politice, cu desființarea tuturor serviciilor și restricțiilor prin deosebirea religioasă (punctul 6), schimbarea legilor de protecție împotriva ciumei, introduse în 1836, care împiedicau comerțul și relațiile cu Moldova (punctul 7), să se ștergă controalele de vamă și să stabilească alte reglementări la graniță (punctul 8), să se micșoreze prețul sării, care apăsa pe cei săraci și împiedica activitatea economică (punctul 9). La celelalte trei puncte se prevedeau solicitări privind alegerea episcopului și administrarea averilor bisericești.

Petiția Țării reprezenta în acel moment istoric cel mai cuprinzător document privind revendicărilor românilor din Bucovina. Era acoperit și cu un număr mare de semnături. „Bucovina” era încredințată că prin sancționarea de către împărat a acestui document se înlăturau „haoticile împrejurări din situația de față”.

Petiția Țării este prezentată împăratului Ferdinand I de Habsburg în iunie 1848, după ținerea Adunării Naționale de la Cernăuți, din mai 1848, care o predă Parlamentului din Kremsier pentru a o introduce pe ordinea de zi a dezbaterilor în elaborarea *Constituției pentru Împărăția Austriei*. Documentul intra ca și petițiile și memoriile deputaților români din Parlamentul de la Kremsier pe căile întortocheate ale administrației imperiale.

Ferdinand I de Habsburg vine la conducerea Imperiului Habsburgic în 1835 și rămâne în fruntea sa până în 2 decembrie 1848. Istoricii austrieci îl prezintă în termeni nu tocmai favorabili. „Împăratul Ferdinand I de Habsburg fuse deja depășit în vremurile pașnice de sarcinile sale – arată Erich Zöllner –, cu atât mai puțin s-a dovedit el la înălțimea obligațiilor sale imperiale în situațiile critice condiționate de revoluție²⁹. Erich Zöllner vorbea în numele conducerii imperiale.

Ferdinand I de Habsburg patronează, prin măsurile sale legislative, cea mai importantă realizare constituțională din istoria popoarelor din Imperiul Habsburgic³⁰.

²⁹ Erich Zöllner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, ediția a VIII-a, vol. I, traducere de Adolf Armbruster, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 441.

³⁰ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 69. Împăratul Ferdinand I de Habsburg îl numește pe Eugenie Hacman, student la Viena, în 8 mai 1835, mediator pentru limba română. Este primul împărat, și

Ferdinand I de Habsburg este constrâns să demisioneze de la conducerea Imperiului Habsburgic în valurile revoluției³¹. O lasă lui Carol Franz, fratele său, care nu poate sta în fruntea sa în valurile revoluției decât câteva zile și o trece fiului său, Francisc Iosif I (1848–1916), care o preia în valurile revoluției, în 3 decembrie 1848, din „grația lui Dumnezeu”, când abia împlinise 18 ani. Se naște la Schönbrunn, în 18 august 1830.

Parlamentul de la Kremsier își încheie lucrările la pregătirea *Constituției pentru Împărăția Austriei* în martie 1849 și o trimite lui Francisc Iosif spre promulgare. Împăratul refuză să facă acest lucru. Avea dreptate. *Constituție pentru Împărăția Austriei* era opera lui Ferdinand I de Habsburg, predecesorul său și se realizează în afara prerogativelor sale imperiale. O sancționează, silit de miniștrii săi, în 4 martie 1849³².

Se înșiră numele „țărilor” în fruntea cărora era destinat să stea „din grația lui Dumnezeu”: „Împărat al Austriei, Rege de Ungaria și Boemia, de Lombardia și Veneția, de Dalmația, Croația, Slavonia, Galiția, Lodomeria și Iliria, Arhiduce de Austria, Duce de Lotaringia, Salisburg, Stiria, Karintia, Karmolia, Silezia de Sus, Silezia de Jos, Mare duce de Transilvania, Conte de Moravia, Conte principe de Habsburg și Tirol etc., etc.”³³.

Francisc Iosif prelua la venirea la conducerea Imperiului Habsburgic cea mai mare extindere teritorială din istoria sa multiseclară. Va pierde în lunga sa domnie cea mai mare parte a acestor „țări”, nominalizate în *Constituție pentru Împărăția Austriei*, care vor forma state naționale.

După prezentarea extinderii geografice a Imperiului Habsburgic, cu încheierea „etc., etc.”, spre a sublinia că ea nu era completă, Francisc Iosif arată că noua organizare a Imperiului Habsburgic în regate și ducate, stabilită în *Constituție pentru Împărăția Austriei*, nu-i aparținea, ci venea din partea Consiliului Ministerial, căruia îi revenea și obligația să garanteze libertățile cetățenești. Tot Consiliul Ministerial stabilea, în 12 puncte, și principiile după care se va călăuzi în îndeplinirea sarcinilor ce și le asuma. Deci, în noua împărăție a Imperiului Habsburgic, în baza prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, figurează între mai multe ducate și Ducatul Bucovina.

după câte știm și singurul, care-și angajează mediator pentru limba română. Împăratul a fost mulțumit de prestațiile mediatorului său și îl numește episcop al Bucovinei.

³¹ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 389.

³² Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 494. Dieta imperială de la Kremsier își depășise termenul de funcționare și Francisc Iosif o dizolvă în 7 martie 1849 cu ajutorul armatei.

³³ „Bucovina”, [anul II], nr. 4, 4/16 martie 1849, p. 21–22. Se publică *Constituție pentru Împărăția Austriei*, p. 22–30; *Festivitatea de la Cernăuți*, p. 30 (text român și german).

Francisc Iosif alături de cele 12 puncte încă unul, al 13-lea, în care stabilea că măsurile luate de miniștrii săi erau provizorii până la „înființarea legilor organice”.

Regatele și ducatele pregătesc constituțiile lor și instituie guverne provinciale, cum se procedează și în Ducatul Bucovina.

Constituție pentru Împărăția Austriei stabilește noua organizare a Imperiului Habsburgic în XVI capitole: *Despre imperiu* (I), *Despre împăratul* (II), *Despre dreptul cetățenesc al imperiului* (III), *Despre comună* (IV), *Despre interesele țării, adică obiectele dietelor provinciale* (V), *Despre interesele imperiului, adecă obiectele Parlamentului* (VI), *Despre puterea legislativă* (VII), *Despre Parlament* (VIII), *Despre constituțiile și dietele provinciale* (IX), *Despre puterea executivă* (X), *Despre consiliul imperiului* (XI), *Despre puterea judecătorească* (XII), *Despre judecătoria imperiului* (XIII), *Despre finanțele imperiului* (XIV), *Despre puterea armată* (XV), *Hotărâri universale* (XVI). Se stabilește în fiecare capitol, prin paragrafe, și aria competențelor. Ducatul Bucovina figurează în capitolul I, după arhiducatul Cracovia și înainte de ducatele Dalmația, Croația și Slavonia. Se stabilea în capitolul IX, în paragrafele 70–81, aria de competențe în constituțiile și dietele provinciale. Aici ar fi trebuit să figureze și Ducatul Bucovina. „Toate celelalte țări ale Coroanei – se arată aici în paragraful 77 – capătă constituții provinciale proprii”, iar în paragraful 78 se precizează că în constituirea dietelor provinciale se va urma respectarea intereselor tuturor provinciilor. *Constituție pentru Împărăția Austriei* nu înscrie explicit niciuna dintre revendicările românilor din *Petiția Țării*, însă favoriza, prin prevederile din paragrafele amintite mai sus, propaganda ruteană pentru rămânerea Bucovinei la Galiția sau măcar împărțirea ei.

„Bucovina” publică odată cu promulgarea *Constituției pentru Împărăția Austriei* și o informare privind festivitatea de la Cernăuți în cinstea acestui eveniment istoric. Publică, tot după promulgarea *Constituției pentru Împărăția Austriei*, o dare de seamă privind audiența specială a delegației românilor din Transilvania, Ungaria, Banat și Bucovina la Olmütz, condusă de Andrei Șaguna, să aducă omagiu lui Francisc Iosif pentru promulgarea *Constituției pentru Împărăția Austriei*³⁴. O face peste voia sa, cum am arătat mai sus, obligat de către miniștrii săi. Împăratul condamnă în răspunsul său „partida criminală” care a provocat războiul civil în Transilvania și îl continua. Asigură delegația română că îi va da pentru omagiile sale, în curând, „un răspuns îndestulătoriu”. Împăratul îl dă, la care nu se așteptau românii, nici celelalte popoare din imperiu. Abrogă *Constituție pentru Împărăția Austriei* în 31 decembrie 1851, face un cadou, de Anul Nou, claselor stăpânitoare din imperiu, anulează cuceririle Revoluției din 1848 și introduce neoabsolutismul în locul regimului constituțional.

³⁴ Idem, nr. 3, 25 februarie/9 martie 1849, p. 13–16. Text român și german.

„Bucovina” publică, în 15/25 aprilie 1849, raportul lui Anton Kral, cu comentarii, deputatul orașului Cernăuți în Parlamentul de la Kremsier, deputatul cu cea mai bună pregătire intelectuală și politică, care arată că deputații români, cu excepția lui Mihai Bodnar și Miron Ciupercă, s-au situat în debaterile Parlamentului, cu orientări contradictorii, împotriva intereselor Bucovinei. Raportul *Către onorabilii alegători ai capitalei Ducatului Bucovina* este datat „Cernăuți, în april 1849” și semnat „Anton Kral, fostul deputat al capitalei Cernăuți”³⁵.

Camera Deputaților din Ungaria se întrunește la Debrețin (Debreczen) în 14 aprilie 1849, la o lună după sancționarea *Constituției pentru Împărăția Austriei* și legiferează un act istoric: detronarea dinastiei Habsburgilor și alegerea lui Lajos Kossuth (1802–1894) guvernator³⁶. Curtea din Viena cere sprijinul Imperiului Țarist pentru restabilirea autorității sale în Transilvania. Armata țaristă intră în Transilvania din Moldova și din Bucovina, sub comanda prințului general-mareșal Ivan Fiodorovici Paskievici (1782–1856), cunoscut și prin înăbușirea răscoalei poloneze din 1830–1831, să scoată din luptă armata revoluționară maghiară sub comanda generalului polonez Josef Bem (1795–1850). După mai multe confruntări, cu rezultate schimbătoare, armata țaristă obține o victorie importantă la Sighișoara–Albești (31 iulie 1849). Cade în luptă și poetul revoluționar maghiar Petöfi Sándor. Josef Bem izbutește să obțină o victorie la Ocna Sibiului (5 august 1849) și ocupă Sibiul pentru scurtă vreme.

Se formează în Transilvania două centre revoluționare: în Munții Apuseni, sub conducerea lui Avram Iancu și în partea de câmpie, sub conducerea lui Josef Bem. Demersurile lui Nicolae Bălcescu pe lângă cele două regiuni revoluționare nu se soldară cu rezultatele sperate. Armata revoluționară capitulează în fața celei țariste la Șiria, Arad (13 august 1849). Kossuth și ceva mai târziu și Bem se refugiază pe teritoriul de sub suzeranitatea otomană³⁷.

Existau în Imperiul Habsburgic înainte de Revoluția din 1848–1849 numai două publicații românești: „Gazeta Transilvaniei”, ziar politic și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, revistă literară, fondate amândouă de G. Barițiu, la Brașov, în 1838. Se întemeie la Blaj „Organul luminării”, cu specificarea „gazetă bisericească, politică și literară”, sub conducerea lui Timotei Cipariu, săptămânal, care apare între 4 ianuarie 1847 și 28 aprilie 1848 și 12 mai – 29 septembrie 1848.

³⁵ Idem, nr. 10, 15/27 aprilie 1849, p. 51–53. Text român și german.

³⁶ Victor Chereșteșiu, Cornelia Bodea, Bujor Surdu, Camil Mureșan, Constantin Nuțu, Acațiu Eged, Vasile Curticăpeanu, *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, [1961], p. 114–132; Dan Berindei (coordonator), *Istoria României*, vol. VII, tom I, *Constituirea României moderne (1821–1878)*, București, Editura Enciclopedică, 2013, p. 423–425.

³⁷ *Din istoria Transilvaniei*, p. 129–142.

Introduce alfabetul latin și are preocupări predominant filologice. Se întemeiază de Hurmuzăchești, la Cernăuți, „Bucovina”, cum am arătat mai sus, publicație româno-germană de „politică, religie și literatură”, care începe să apară din 20 septembrie/4 octombrie 1848. Publicațiile lui G. Barițiu și ale Hurmuzăcheștilor apar pentru câteva perioade în paralel, fiind momente de glorie în istoria presei românești din Imperiul Habsburgic.

G. Barițiu face din „Gazeta Transilvaniei”, ziar politic, un „jurnal” al evenimentelor din 1848–1849 în Transilvania și Bucovina, dar și din Muntenia și Moldova, cu reproduceri de comentarii din presa din Austria. Nu avem, în acei ani, o publicația asemănătoare în presa românească.

G. Barițiu se situează în activitatea sa publicistică de partea stăpânirii imperiale și îi prezintă pe revoluționarii unguri „rebeli”. „Gazeta Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură” sunt suspendate în martie 1849.

G. Barițiu avea motive să fie îngrijorat de măsurile care se vor lua împotriva sa. Trece Carpații și se stabilește la Câmpina. Muntenia și Moldova se aflau sub ocupație rusească. Este arestat, ținut în închisoarea de la Ploiești și, fiind cetățean al Imperiului Habsburgic, este dus sub escortă de un cazac și predat autorităților militare austriece din Cernăuți, cu recomandarea că era „om periculos”. Autoritățile militare cernăuțene „îl leagă în fiare”, să nu tulbure ordinea din imperiu și îl depun în închisoarea militară (Garnisonarrest), cu făcătorii de rele, dezertorii din armată și vagabonzii. Hurmuzăcheștii întreprind demersuri să fie eliberat din închisoare. Gheorghe Hurmuzachi depune cauçãone averea și persoana sa, care nu sunt suficiente pentru autoritățile austriece. Un corespondent din Cernăuți, probabil din cercul Hurmuzăcheștilor, publică în ziarul „Ostdeutsche Post” din Viena o corespondență în care denunța tratamentul care i se aplica lui G. Barițiu de către autoritățile austriece cernăuțene.

Alexander von Bach, ministrul de Interne, ia cunoștință de corespondență și dă dispoziții ca G. Barițiu, „cetățeanul din Ardeal”, să fie eliberat din închisoare. Nu avea voie să părăsească Cernăuții fără aprobarea autorităților, trebuia să se prezinte în fața lor de câte ori i se cerea și să aibă bună purtare³⁸.

G. Barițiu stă în închisoarea din Cernăuți între 18 și 30 iulie 1849 și rămâne în Bucovina până în octombrie 1849. Se bucură în timpul acestei lungi șederi în Bucovina de ospitalitatea proverbială a lui Doxaki (Eudoxiu) Hurmuzachi (1782–1857), seniorul de la Cernauca. Acum îl cunoaște și Iraclie Porumbescu pe G. Barițiu, pentru care avea o veche admirație încă înainte de Revoluția din 1848–1849. Secretarul de redacție la ziarul „Bucovina” i-a făcut propunerea lui G. Barițiu să colaboreze. Propunerea îl va fi bucurat pe G. Barițiu, ținând seama că publicistica era pentru el activitatea preferabilă. Articolele nu se semnau, în

³⁸ Teodor Balan, *Frații Georgie și Alexandru Hurmuzachi și ziarul „Bucovina”*. *Un capitol din istoria politică a Bucovinei din anii 1848–1850*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1924, p. 26–29. Capitolul *Cazul Barițiu*.

afară de unele editoriale și ar trebui întreprinse cercetări cu privire la colaborarea sa. S-ar putea să avem surprize.

Felix Schwarzenberg (1800–1852), prințul, primul semnatar al *Constituției pentru Împărăția Austriei* între cei opt miniștri, numește guvernator civil și militar în Marele Principat al Transilvaniei și guvernator civil în Ducatul Bucovina să pună în aplicare prevederile din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, din 4 martie 1849 și legile care îi urmară.

Guvernator civil și militar al Marelui Principat al Transilvaniei îl numește pe Ludwig baron de Wohlgemuth (1788–1851), cu începere din iulie 1849 să aplice în spiritul disciplinei militare și al gradului său de general prevederile din *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849 și a legilor care îi urmează. Împarte Marele Principat al Transilvaniei în districte, cu comisii districtuale și comandanți militari în fruntea lor. Desființează „orice comitet național sau politic, nici urmă să nu-i rămână”³⁹. Avea în vedere hotărârea deputaților unguri, din 14 aprilie 1849, prin care îi detronează pe Habsburgi și îl proclamă pe Lajos Kossuth guvernator al Ungariei.

Guvernatorul civil și militar este atacat violent pentru politica sa de către aristocrația săsească și ungurească și denunțat că se comportă ca un „walachischer Tribun” – „tribun valah”⁴⁰. Acuzatii de o asemenea gravitate nu se putea să rămână fără urmări.

Felix Schwarzenburg îl numește guvernator civil în Ducatul Bucovina pe Eduard Bach, frate cu Alexandru Bach, primul ministru în guvernul imperial⁴¹. Eduard Bach face cunoscut, printr-o *Încunoștiințare*, publicată și în „Bucovina”, în 18/30 martie 1849, că a fost numit la conducerea Ducatului Bucovina, „Țară a Coroanei”, și că va informa asupra măsurilor pe care le va lua guvernul imperial, dar și guvernul de la Lemberg. Datează *Încunoștiințarea* „Cernăuți, 23 mart 1849” și o semnează „Eduard Bach k.k. Consilieriu de guvern și șef politic”⁴².

Eduard Bach reprezenta „o încarnare a reacțiunii” și, în loc să aplice prevederile din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, se pregătea să ia puterea⁴³. Felix Schwarzenberg îl înlocuiește cu Adalbert Henniger (1849–1852), care nu mai apucă să pună în aplicare sarcinile predecesorului său⁴⁴.

Ludwig baron de Wohlgemuth avea pentru comunicarea dispozițiilor sale presa săsească și cea ungurească și nicio publicație pentru români, populația majoritară. Hotărăște reaparitia „Gazeta Transilvaniei” și a „Foi pentru minte,

³⁹ *Din istoria Transilvaniei*, p. 614.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 616.

⁴¹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107.

⁴² „Bucovina”, [anul II], nr. 6, 18/30 martie 1849, p. 35. Text român și german.

⁴³ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 427.

⁴⁴ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 107.

inimă și literatură”, după ce primi, după câte ne dăm seama, aprobările necesare de la guvernul imperial de la Viena.

G. Barițiu părăsește Cernăuții în 4 octombrie 1849 și Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu publică în „Bucovina” o informare datată „Cernăuți, 22 sept”, în care anunță plecarea lui G. Barițiu și îi fac o caracterizare memorabilă. „Bărbat puternic – arată ei – în vorbă și în faptă, patriot luminat și naționalist învâpăiat”⁴⁵.

Întors la Brașov, G. Barițiu inaugurează o nouă epocă în apariția „Gazetei Transilvaniei” și a „Foi pentru minte, inimă și literatură”, acum sub autoritatea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* și în colaborare cu Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul civil și militar al Marelui Ducat al Transilvaniei. Evocă în editorialul programatic, *Către domnii cetitori*, publicat în „Gazeta Transilvaniei”, în 1 decembrie 1849, împrejurare prin care trece el și familia sa după suspendarea publicațiilor sale în 3 martie 1849. Își relua activitatea publicistică, arată el, „cu cel mai curat cuget și dorință”, să satisfacă după putință și împrejurări așteptările publicului românesc „pe câmpul politic, social și literar”. Va continua lupta ca în trecut, neabătut cu „toate cabalele” și cu „satanica manevră” de a-l abate din drum. „Declarăm încă o dată – atrage atenția G. Barițiu – că cei care nu stau cu noi sunt împotriva noastră”⁴⁶. Dă în continuare programul publicațiilor sale foarte scurt și explicit: „Măsuri și ordinațiuni guberniale destinate pentru publicitate”; „Noutăți din patrie și străine”; „Apărarea intereselor noastre patriotice și naționale tocma în măsura în care va fi iertat și jurnalelor de alte limbe”; „«Foaie pentru minte, inimă și literatură» cuprinde articuli curăspunzători titulei sale”.

Editorialul programatic este datat „Brașov, 1 decembrie 1849” și semnat „Georgie Bariț, redactoru responsabil”.

Se dau în continuare informațiile lui Ioan Gott, editor, cu privire la recuperarea prețului pentru numerele din semestrul I, când publicațiile n-au apărut și prețul abonamentului pentru anul următor.

G. Barițiu trece în fruntea programului său de activitate comunicatele oficiale. Era condiția pusă de guvernatorul civil și militar pentru reparația publicațiilor românești.

G. Barițiu publică în același număr cu editorialul său programatic, în pagina următoare, cu titlul *Publicațiuni oficiale*, comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, *Către poporul țăran*, care sună ca un sfârșit de epocă în istorie: „Robia [iobăgia, claca] este ștearsă pentru toți vecii”. Se vestea și sfârșitul speranțelor proprietarilor că se vor mai întoarce la stările de lucruri de dinainte de revoluție. „Mai declar o dată cu solemnitate – ținea să precizeze guvernatorul civil

⁴⁵ „Bucovina”, [anul II], nr. 31, 23 septembrie/5 octombrie 1849, p. 175. Text român și german.

⁴⁶ „Gazeta Transilvaniei”, anul XII, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 67. G. Barițiu reia numerotarea în continuare la numărul 17, din 3 martie 1849, când publicațiile sale sunt suspendate.

și militar – că robota va fi ștearsă pentru toți vecii și nu se va mai întoarce niciodată”. Comunicatul este datat „Sibiu, 27 noiembrie 1849” și semnat „Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul ces[aro] reg[esc] civil și militar în Marele Principat al Transilvaniei”⁴⁷.

G. Barițiu scoate din „Gazeta Transilvaniei” șase numere, între 1 decembrie și 29 decembrie 1849. Publică în aceste numere, în două dintre ele, în locul editorialelor, comunicatele lui Ludwig baron de Wohlgemuth către comandanții militari, pe care le numește *Diposițiuni pentru toți comisarii districtuali*, datat „Sibiu, 21 dec. 1849”, semnat „Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul ces[aro] reg[esc] civil și militar în Marele Principat al Transilvaniei”, în mai multe puncte în care cere „comisarilor districtuali” să asculte și să trateze cu responsabilitate „plângerile poporului țaran”⁴⁸.

În *Ordinațiunea... către comandanții militari de districte*, datată „Sibiu, în 26 dec. 1849”, semnată ca mai sus, se atrage atenția că noii comandanți aveau obligația să se despartă de trecut și să pună în aplicare dispozițiile sale. Avertiza că cei care sunt „leneși la îndeplinirea dregătoriei lor” nu „pot fi suferiți în post”⁴⁹.

G. Barițiu publică în „Gazeta Transilvaniei”, încă de la reapariția sa, un studiu foarte extins, *Idei îmbietoare și pregătitoare* pentru o viitoare reorganizare a Imperiului Habsburgic⁵⁰. Studiul cuprinde și un capitol separat, *Punctele Petițiunii române* din 25 ianuarie/13 februarie 1849 în opt puncte. „Unirea tuturor românilor din statul austriac – se arată la punctul 1 – într-o singură națiune de sine stătătoare sub schiptrul Austriei ca parte întregitoare a Monarhiei”. Textul face parte din *Memoriul națiunii române din Marele Principat al Ardealului, din Banat, din părțile vecine Ungariei și din Bucovina*, prezentat Curții din Viena în 25 ianuarie/13 februarie 1848 de o delegație din care făceau parte și Eudoxiu Hurmuzachi, istoricul, și Mihai Bodnar-Bodnărescu, deputatul rădăuțean.

Propunerea înscrisă la punctul 1, reprodus mai sus, o găsim în prevederile *Constituției pentru Împărăția Austriei* sub forma Marele Principat al Transilvaniei și Ducatul Bucovina cu constituții și guverne proprii.

Alexandru Hurmuzachi considera că nu putea fi trecut cu vederea faptul că în *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849 nu se făcea o vorbire separată, cum se proceda pentru Regatul Ungariei, al Croației, al Sloveniei, dar și pentru Voievodatul Serbiei. Publică în „Bucovina”, în două numere, un studiu, *Posițiunea ierarhiei române în Austria*, semnat numai cu inițiale: (E. H.), puse în paranteză la începutul primei părți a studiului și nu se repeta și la partea a doua,

⁴⁷ *Ibidem*, p. 68.

⁴⁸ *Idem*, nr. 24, 22 decembrie 1849, p. 91.

⁴⁹ *Idem*, nr. 26, 29 decembrie 1849, p. 99.

⁵⁰ *Idem*, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 68–69; nr. 19, 5 decembrie 1849, p. 71–73; nr. 20, 2 decembrie 1849, p. 75–77; nr. 21, 12 decembrie 1849, p. 79–80.

care apare fără semnătură la o distanță de șapte numere (8/20 aprilie, 10/22 iunie 1849)⁵¹. Semnătura numai cu inițiale putea lăsa să se înțeleagă că studiul aparținea lui Eudoxiu Hurmuzachi, istoricul.

Alexandru Hurmuzachi deschide studiul său cu un elogiu al Revoluției de la 1848: „În anul 1848 de eternă memorie – declară Alexandru Hurmuzachi – soarta voinde ca naționalitatea fiecărui popor din întinsa Monarhie austriacă să surpe lanțurile cele vechi și fiecare națiune să se bucure în desfătare de prețiosul dar al unei vieți naționale neatârnată”.

Pentru o „națiune” ca cea română, care și-a câștigat libertatea prin Revoluția din 1848, se impunea ca și biserica ei să-și dobândească libertatea prin ieșirea de sub subordonarea față de Patriarhia din Carlovăț.

Meritul Bisericii Ortodoxe constă în faptul că a păstrat drepturile sale în două împrejurări primejdioase în egală măsură. „Biserica, sprijinul de căpetenie și protectoarea conștiinței religioase a românilor, s-a opus – arată Alexandru Hurmuzachi – contra mahomedanismului ce străbătea de la Răsărit, pe de altă parte în contra catolicismului ce cu o tărie tot așa de mare amenința de la Apus.”

Alexandru Hurmuzachi întreprinde o cercetare istorică în care remarcă demersurile lui Andrei Șaguna să scoată Episcopia de la Sibiu din subordonarea ei față de Patriarhia din Carlovăț, fără rezultat, și condamnă orientarea lui Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, pentru tratativele cu Patriarhia din Carlovăț. Caracterizează ironic orientarea sa: „Aceasta va să zică a piperă piperul cu piper”.

Andrei Șaguna scoate, prin autoritatea și demersurile la Curtea din Viena, Episcopia de la Sibiu, pe care o conducea, de sub dependența de Patriarhia din Carlovăț și o ridică la rangul de Mitropolie. Români din Bucovina fac demersuri să fie incluși în ea. Se împotrivesc Eugenie Hacman. Se zădărnicește cea dintâi unire a celei mai mari părți a românilor din Imperiul Habsburgic sub autoritatea bisericii. Atunci nu putea fi vorba și de o unire sub autoritatea politică.

Curtea din Viena avea motive să fie nemulțumită de studiul lui Alexandru Hurmuzachi. Mai întâi pentru elogiuul Revoluției din 1848, apoi pentru prezentarea catolicismului egal de primejdios ca mahomedanismul. Catolicismul era, însă, religia de stat în Imperiul Habsburgic. Să mai notăm, tot aici, că Alexandru Hurmuzachi încheia partea a doua a studiului său cu declarația lui O’Connell (1775–1847), agitator irlandez, care ridică glasul său în Parlamentul englez în apărarea conaționalilor săi: „6 sclavi moșteniți, / Au doar voi nu știți / Că cel ce voiește a se libera / Trebuie însuși lovituri a da”. Era un îndemn la nesupunere și luptă.

Alexandru Hurmuzachi, redactorul responsabil al ziarului „Bucovina”, este arestat și aruncat în temnița din Cernăuți, pe unde trecuse, cum am arătat mai sus,

⁵¹ „Bucovina”, [anul II], nr. 9, 8/20 aprilie 1849, p. 47–49; nr. 18, 10/22 iunie 1849, p. 89–91.

și G. Barițiu. Gheorghe Hurmuzachi așteaptă un moment favorabil, depune o cauțiune și izbutește să obțină eliberarea fratelui său.

„Bucovina” nu apare între 29 iunie și 20 iulie 1849, ca să-și poată relua apariția, însă, în condiții nu tocmai favorabile.

G. Barițiu inaugurează noul an editorial în apariția publicațiilor sale cu un articol programatic, *O repede privire în trecut și viitor*, pe care-l publică în „Gazeta Transilvaniei”, în 2 ianuarie 1850⁵². Avertiza că vremea pentru noi lupte nu era trecută. „Orizontul nu este senin – arată G. Barițiu – Parisul, acel cămin al revoluțiilor, fierbe ca un vulcan cu câteva luni înainte de eruperea lavei, Germania [era] într-o dezbinare confuză și foarte periculoasă”, iar din Italia nu veneau semne „pentru menținerea păcii”. Tot acum face cunoscut și comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, *Publicațiune*, datat „Sibiu, în 10 ianuarie 1850”, publicat de G. Barițiu în „Gazeta Transilvaniei”, în 13 februarie 1850, în care arată că proprietarii de moșii căutau să se folosească de instabilitatea din imperiu, să-și revendice proprietățile intrate în posesia țăranilor prin revoluție⁵³. Guvernatorul civil și militar în Marele Principat al Transilvaniei declara din nou că „statutul iobăgiei [robiei, clăcii] este șters și foștii supuși iobagi sunt recunoscuți ca proprietari carii au a stăpânii și folosi moșiile pe care se află”. Ludwig baron de Wohlgemuth nu lăsa nicio speranță foștilor proprietari de moșii că se mai putea reveni la situația de dinainte de revoluție. Aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, din 4 martie 1849, era obligatorie și nimeni, „fie acela orișicine, să nu cuteze a-și face el sieși dreptate” că va fi tras „la pedeapsă legiuită”. Guvernatorul civil și militar în Marele Principat al Transilvaniei este atacat pentru politica sa de către sași și unguri și denunțat Curții din Viena că se comportă ca un „Walachischer Tribun” – „tribun valah”⁵⁴. Asemenea acuzații nu se putea să rămână, cum am mai arătat, fără urmări.

G. Barițiu trece, după publicarea editorialului său programatic din 2 ianuarie 1850 și după *Publicațiune*, comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, publicat în 13 februarie 1850, la prezentarea politicii aristocrației săsești și ungurești în Revoluția din 1848–1849 și la pierderile românilor. Publică o amplă dare de seamă, *Stricăciunea românilor transilvani în morți și avere (1848–1849)*, în „Gazeta Transilvaniei”, în 26 ianuarie 1850⁵⁵. Un martor ocular al Revoluției din 1848–1849 publică o corespondență, *Alba Karolina dec. 30*, în care prezintă pierderile românilor în revoluție. Corespondența apare în „Sudslavische Zeitung” din Agram și este preluată și de o publicație din Viena. Se dă aici numele tribunilor, legionarilor și centurionilor din armata lui Avram Iancu, căzuți în lupte, numele

⁵² „Gazeta Transilvaniei”, [anul XIII], nr. 1, 2 ianuarie 1850, p. 1.

⁵³ Idem, nr. 12, 13 februarie 1850, p. 48.

⁵⁴ *Din istoria Transilvaniei*, p. 616.

⁵⁵ „Gazeta Transilvaniei”, [anul XIII], nr. 6, 26 ianuarie 1850, p. 21.

preoților, protopopilor și civililor împușcați, spânzurați, decapitați, jupuiți de vii, localitățile cu satele arse și pagubele aduse gospodăriilor, precum și numărul caselor românilor prefăcute în cenușă. Un rol important în pierderile românilor îl au conții și grofii unguri și se dau numele lor, localitățile și numărul românilor omorâți din porunca lor. Este cel dintâi tablou privind situația din Transilvania în Revoluția din 1848–1849, întocmit de un martor ocular.

Iraclie Porumbescu, admirator a lui G. Barițiu, urmărea din Bucovina activitatea sa bogată și energică sub autoritatea *Constituției pentru Împărăția Austriei* și în colaborare cu Ludwig baron de Wohlgemuth și avea motive să fie nemulțumit de situația din Bucovina, unde nu se arăta niciun semn pentru aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*.

Pregătește o lungă corespondență datată „Cernăuți, 19 ian.”, semnată „Iracliu Porumbescu”, pe care G. Barițiu o publică în „Gazeta Transilvaniei” în două numere, din 3 și 6 februarie 1850⁵⁶. „Noi suntem tot pe acel pământ vegetativ – îl informează Iraclie Porumbescu pe G. Barițiu – pe care ne lăsași când te-ai dus de la noi”. Avea în vedere perioada când G. Barițiu petrece în Bucovina mai multe luni, după suspendarea publicațiilor sale de către revoluționarii unguri, în 3 martie 1849. Îl informează despre situația din Bucovina după sancționarea *Constituției pentru Împărăția Austriei*, din 4 martie 1849. „Pe pământ constituțional – mărturisește Iraclie Porumbescu – mai murim de dorul *Constituțiunii*. Împlinirea dorințelor și alor noastre încă tot pausează [așteaptă] în mult mai frumoasele și mai comodele Curți de Sus [palate] decât ar voi să vie în bieteles noastre bordeie”. Iraclie Porumbescu îl încredința pe G. Barițiu că nu mai era nimic de așteptat de la „Înaltele Curți”, cu alte cuvinte de la conducerea imperiului.

Bucovinenii avură, totuși, un câștig prin Revoluția din 1848 pentru interesele lor provinciale și naționale. Se înființează la Liceul German din Cernăuți o Catedră de limba și literatura română, deși o singură catedră nu era suficientă într-o provincie românească în care limba oficială era cea germană și limbile privilegiate erau poloneza și ruteana. Bucovinenii avură noroc ca această catedră să fie ocupată de Aron Pumnul. Iraclie Porumbescu este unul dintre intelectualii din Bucovina – dacă nu chiar cel dintâi – care prețuiește orizontul științific al lui Aron Pumnul și dăruirea sa în activitatea profesională. Îl întâmpină pe Aron Pumnul la sosirea sa în Bucovina, îl introduce în familia Hurmuzăcheștilor și va deveni cel mai apropiat colaborator al său în activitatea științifică.

Iraclie Porumbescu întreprinde și o pledoarie pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin și G. Barițiu împărtășește demersurile corespondentului său din Bucovina. Arată că nu putea pune în aplicare această propunere, întrucât nu erau încă pregătite condițiile tehnice. Iraclie Porumbescu nu se mărginește la considerațiile teoretice și pune în practică înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin

⁵⁶ Idem, nr. 9, 3 februarie 1850, p. 35–36; nr. 10, 6 februarie 1850, p. 39–40.

în rapoartele sale către forurile superioare și episcopul Eugenie Hacman îl sancționează drastic⁵⁷. Iraclie Porumbescu nu împărtășea nici conduita politică a superiorului său și nici nu-i va da ascultare.

Iraclie Porumbescu face în corespondența sa și o declarație dintre cele mai primejdioase într-o provincie ca Bucovina sub stăpânirea imperială. O reproducem cu menținerea sublinierilor din text: „Este astăzi un pământ unde pe fieștecare floriceică o crește – arată Iraclie Porumbescu – un sânge sacru, un sânge vărsat pe aceste locuri pentru patrie, limbă și naționalitate, acel sânge de *roman*, pământul este al *României*, România este *patria noastră*, noi suntem *români*, limba noastră este *limba română*, *românește*, dar vrem nu numai să vorbim, ci să și scriem”⁵⁸. Asemenea cuvinte, după care pământul Bucovinei aparținea României și locuitorii ei erau români și aparțineau tot României, nu se mai auziră, după câte știm, în presa din Imperiul păjurei cu două capete.

G. Barițiu trece, după editorialul *Stricăciunea românilor transilvani în morți și averi (1848–1849)*, și alte câteva editoriale, în care se ocupă de administrația imperială din Transilvania și, după corespondența lui Iraclie Porumbescu privind situația din Bucovina, la expunerea poziției sale în aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849, ca răspuns la acuzațiile aristocrației săsești și ungurești potrivit cărora, apărând țăraniii împrumozități, se făcea vinovat de „cutezări comuniste”.

G. Barițiu publică în „Gazeta Transilvaniei” editorialul *Proprietatea. Comunismul*, în 9 februarie 1850, sub semnătura „B” [Barițiu], cum nu se proceda pentru editorialele din deschiderea numărului respectiv⁵⁹. Mai este de observat că G. Barițiu vine cu editorialul său în continuarea corespondenței lui Iraclie Porumbescu.

G. Barițiu deschide editorialul cu prezentarea activității sale la „Gazeta Transilvaniei”, în 1845–1846, când cere românilor din provincia sa „iubirea de proprietate”, fiindcă fără ea „nimeni nu poate fi liber, nu are patrie, nu înseamnă nimic, ci e pururi servul și sclavul altuia”. Este avertizat de către Curtea din Viena că prin asemenea articole „iobagii (sclavii, robii, clăcașii) ușor ar prinde gust ca să se facă și ei proprietari”. Avertizările de această natură le depune *ad acta*, adică în arhivă. „Dumnezeu și natura nu voiesc – își argumentează G. Barițiu poziția sa – ca să fie numai unii, puțini proprietari și mai încolo toată patria să conștea din proletari”.

Situația se schimbă prin Revoluția din 1848–1849. „Poporul – adică românii, în demersul lui G. Barițiu –, odinioară robit și tirănit, a ajuns proprietar pe

⁵⁷ *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, p. 10.

⁵⁸ „Gazeta Transilvaniei”, [anul XIII], nr. 10, 6 februarie 1850, p. 40. Sublinierile, în text.

⁵⁹ *Idem*, nr. 11, 9 februarie 1850, p. 41–42.

moșioara ce o lucra mai înainte cu crunta sudoare a feței, fără a se folosi de ea”. Curtea Imperială putea aprecia că lucrurile nu se vor opri aici și pune în seama celor ajunși proprietari prin revoluție că puteau transforma în realitate „năluciri comuniste”. Asemenea acuzații se puteau aduce românilor transilvăneni – și nu numai lor – înainte de Revoluția din 1848, când „țăranul era pe acest pământ mai străin decât fiarele pădurilor” și puteau vedea o cale deschisă „prin cutezări comuniste”.

G. Barițiu îi numește pe cei care îl acuzau de „fantasma comunismului” în termeni de-o severitate rar întâlnită în articolele sale, în care cel mai blând este ignoranța cu privire la comunism. Întreprinde o prezentare a concepției și a practicilor comuniste în legătură cu proprietatea importantă – dacă nu cea mai importantă – întâlnită în presa românească îndată după Revoluția din 1848–1849. Trimite la învățătura din *Biblie*, unde se condamnă tirania, hoția, înșelăciunea. Invocă lupta românilor să iasă din „sclavia egipteană”. Altfel spus, românii duceau lupta să iasă din sclavia moșierilor unguri și sași, patronată de puterea imperială.

G. Barițiu încheia editorialul său cu un program pentru lupta din viitor, dar și cu un avertisment. „*Proprietate și știință*, iar de nu vor veni alții și vor ocupa proprietățile și se vor folosi de știință spre stricăciunea și pierderea noastră. Cine are urechi de auzit și ochi de văzut, să auză și să vază”.

Curtea din Viena avea urechi să audă și ochi să vadă din editorialele și articolele lui G. Barițiu, în care condamna stăpânirea imperială și din corespondența lui Iraclie Porumbescu privind apartenența Bucovinei la România. G. Barițiu este suspendat de la conducerea publicațiilor sale și abia mai apucă să scoată un număr din „Gazeta Transilvaniei”, în 13 februarie 1850, în care se găsește, pe ultima pagină, comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, datat „Sibiu, în 10 ianuarie 1850”, în care anunța, încrezător în măsurile sale în Marele Principat al Transilvaniei, că robota era ștearsă pentru totdeauna și foștii iobagi recunoscuți ca proprietari pe moșiile pe care se aflau⁶⁰.

„Gazeta Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, fondate de G. Barițiu la Brașov, în 1838, și „Bucovina”, întemeiată de Hurmuzăchești la Cernăuți, în 1848, apar paralel între octombrie 1848 și martie 1849 și decembrie 1849 și februarie 1850, când se elaborează *Constituție pentru Împărăția Austriei* și se trece la aplicarea prevederilor înscrise în ea. Este epoca de glorie în istoria presei românești sub stăpânirea imperială. „Bucovina” rămâne din februarie 1850 singura publicație românească din Imperiul Habsburgic, pentru câteva luni, până în octombrie 1850, când își va înceta și ea apariția.

Conducătorii „Bucovinei”, Alexandru Hurmuzachi, redactorul responsabil și Iraclie Porumbescu, secretarul de redacție, nu se găseau în situația lui G. Barițiu, redactor la „Gazeta Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”,

⁶⁰ *Ibidem*, p. 48.

care-și desfășura activitatea în Transilvania sub autoritatea *Constituției pentru Împărăția Austriei* și în colaborare cu Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul civil și militar al Marelui Principat al Transilvaniei. Guvernator civil al Ducatului Bucovina era, numit tot de Felix Schwarzenberg, Eduard Bach, care nu trece la aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, cum am arătat mai sus, și Alexander von Bach, fratele său, îl înlocuiește cu Adalbert Henniger. Mai este de observat că Alexandru Hurmuzachi era rău văzut de conducerea imperială, după publicarea studiului *Poziția ierarhiei române în Austria*, în „Bucovina”, în iunie și iulie 1849, pentru care autorul studiului este depus de către autoritățile austriece la închisoarea din Cernăuți. Este eliberat condiționat la demersurile Hurmuzăcheștilor și intră sub supravegherea autorităților imperiale cernăuțene.

„Bucovina” se făcea vinovată, sub conducerea lui Alexandru Hurmuzachi și Iraelie Porumbescu, prin comentariile privind situația revoluționară din Transilvania și prin relatări despre situația din Moldova, sub ocupație rusească. Consulul rus din Iași întocmește rapoarte despre situația din Bucovina și din Moldova și „curierii zburară de aici [de la Iași] la Petersburg și la Viena cu acuzații asupra foșoarei provinciale, în care zic c-ar fi mirosit comunism, socialism, radicalism, dacism, demagogism, democratism”⁶¹.

Alexander von Bach, ministrul de Interne al Imperiului Habsburgic, alarmat de aceste reclamații, în cea mai mare parte neîntemeiate, trimite o primă avertizare lui Adalbert Henniger, guvernatorul civil al Ducatului Bucovina, în 28 martie 1850, să atragă atenția redacției că va lua măsuri dacă „Bucovina” continua să „agite spiritele” prin articolele sale. Adalbert Henniger răspunde în 3 aprilie 1850. Arată că ziarul nu exercită nici „o influență nefavorabilă” asupra populației. Avertizarea face o impresie profundă asupra lui Alexandru Hurmuzachi. Se vedea constrâns să nu mai scrie despre situația din Bucovina, Transilvania și Moldova.

Autoritățile din Moldova și consulul rusesc din Iași continuă acțiunile sale împotriva ziarului „Bucovina”, cu acuzații tot mai grave și alarmante. Alexandru Bach, ministrul de Interne, trimite guvernatorului Ducatului Bucovina și o a treia notă, în 22 august 1850. Face vinovată redacția de atitudine „constant dușmănoasă” față de guvernul austriac. Neliniștea, prin felul ei „incendiar de a scrie”, spiritele moldovenilor. Avertiza că va suprima apariția „Bucovinei”. Guvernatorul Ducatului Bucovina răspunde, în 1 septembrie 1850, că „«Bucovina» de la un timp încoace nici nu mai apare”⁶². Guvernul de la Iași interzice intrarea „Bucovinei” în

⁶¹ Teodor Balan, *Frații Georgie și Alexandru Hurmuzachi și ziarul „Bucovina”*, p. 43.

⁶² *Ibidem*. Prezentare a situației politice din Bucovina (p. 43–46). Avertizările ministrului de Interne și răspunsurile guvernatorului civil al Ducatului Bucovina (p. 62–64).

Moldova. Era cea mai grea lovitură pe care o primea ziarul. Pierdea sprijinul principal în susținerea sa.

„Bucovina” suprimă *Suplimentul*, iar din 26 aprilie/8 mai 1850 nu mai poate să apară miercurea și sâmbăta și trece la numere duble, 31–32, 2/15 mai 1850. „Bucovina” vine cu numărul 49–50, din 5/17 iulie 1850, cu un editorial, *Către domnii cititori* pe care îl publică, tot ca editorial, și în numărul 51–52, din 12/24 iulie 1850 și în numărul 53–54, din 19/31 iulie 1850. „Bucovina” se găsea într-un moment, cum se desprinde de aici, când erau pregătite măsurile ca să fie suspendată. Redacția arată că Bucovina ocupă un loc aparte în Imperiul Habsburgic, prin poziția geografică și numărul populației în raport cu suprafața sa. Așteaptă să se bucure de drepturile înscrise în *Constituție pentru Împărăția Austriei* și să fie tratată ca egală cu celelalte popoare din Imperiu. „Bucovina” ducea lupta, în continuare, pentru apărarea drepturilor românilor și avertiza că situația de dinaintea revoluției „nu va mai fi”⁶³.

„Bucovina” mai apare în număr dublu, 55–56, 26 iulie/7 august 1850, ca să treacă la apariția numerelor singulare. Face trecerea cu numărul 57, 6/18 august 1850. Redacția deschide acest număr cu un editorial, *Către domnii prenumerați*, în care arată că în acel moment dușmanii lucrau la „căderea celui de pe urmă organ al românilor din Austria care mai cutează a-și ridica glasul spre apărarea drepturilor și expunerea durerilor națiunii române, precum și spre înfruntarea neadormiților ei calomniatori”⁶⁴.

Numărul 57, din 6/18 august 1850, era primul pe această lună, dar și singurul. Nu mai putură să apară numerele din 10, 14, 17, 21, 28 și 31 august și 4, 7, 11 și 14 din septembrie 1850. Adalbert Henniger știa ce spune când, în răspunsul său către Ministerul de Interne, din 1 septembrie 1850, arăta că „Bucovina” nu mai apărea.

„Bucovina” avea și alți adversari, alături de cei cu care ne-am ocupat mai sus, în campania pentru desființarea ei. Johann Eckhardt, conducătorul singurei tipografii care exista în Cernăuți, se număra printre „neadormiții calomniatori”.

Alexandru Hurmuzachi solicită Guberniului din Lemberg să-i aprobe scoaterea la Cernăuți a unui ziar românesc. Guberniul se adresează Primăriei din Cernăuți, care-i face o recomandare frumoasă și primește aprobarea pentru scoaterea ziarului. Johann Eckhardt își vedea amenințate interesele sale și solicită să i se anuleze autorizația. Îl denunță pe Alexandru Hurmuzachi că scria articole dușmănoase cu privire la statul austriac, că nu era tipograf de meserie, nu dădea șpalturile la timp, nu avea capital, dar avea datorii și pleca des în Moldova. Johann

⁶³ „Bucovina”, nr. 49–50, 5/17 iulie 1850, p. 65; nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 69; nr. 53–54, 19/31 iulie 1850, p. 173.

⁶⁴ Idem, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181.

Eckhardt întocmește și un memoriu, care ajunge la Viena și obține anularea aprobării⁶⁵.

Argumentele lui Johann Eckhardt erau măcar în parte adevărate. Se desprinde de aici că Alexandru Hurmuzachi, îngrijorat de situația „Bucovinei”, călătorea des în Moldova, de unde primea sprijinul cel mai important în susținerea ziarului. Avea în Moldova pe Constantin Hurmuzachi (1811–1869), fratele mai mare, care ocupa funcții importante și pe Eliza (1821–1885), sora sa, căsătorită cu Gheorghe Sturdza, cu moșie la Dulcești (jud. Roman), centrul Hurmuzăcheștilor în Moldova⁶⁶.

Alexandru Hurmuzachi, ocupat cu susținerea „Bucovinei” și supus supravegherii politice a administrației austriece, lasă scoaterea ziarului în seama lui Iraclie Porumbescu, secretarul de redacție încă de la fondarea sa, de către Hurmuzăchești, în octombrie 1848.

Iraclie Porumbescu apelează, în acest moment de cumpănă pentru apariția ziarului, la Aron Pumnul să pregătească împreună, cu relatări din alte publicații, articole cu care să acopere spațiul destinat mai înainte editorialelor și să susțină împreună și partea literară. Aveau îndatorirea să facă din „Bucovina”, condamnată de autoritățile politice să fie o publicație provincială, în una de interes general privind viața culturală românească.

Aron Pumnul vine cu studiul său *Convorbire între un tată și fiul lui*, pregătit, inițial, pentru „Calendarul Bucovinei pe anul 1850”, însă lucrarea a rămas „neaninată” (neinclusă) în acel calendar. Aron Pumnul o tipărește în volum, în 1850⁶⁷. Studiul este o pledoarie pentru abandonarea alfabetului chirilic și trecerea la alfabetul latin. Se prezintă, în final, un schimb de scrisori între persoane imaginare și se reproduc în paralel, cu litere chirilice și latine, poeziile lui Iraclie Porumbescu *Aratrul* [Plugușorul] *la Anul Nou și Buchia și Litera*.

Iraclie Porumbescu se alătură lui Aron Pumnul cu lucrări personale, cum nu făcuse mai înainte. Continua să trăiască în spiritul Revoluției din 1848. Închină un elogiu, *Lui Iancu*, pe care-l publică în „Bucovina”, în 25 februarie/9 martie 1850, fără semnătură, cu indicația „din Bucovina”⁶⁸: „Auziți acolo un bucium răsună, / Sboară, trece codrii, dealuri și câmpii, / Vezi colo pe Murăș un voinic adună / Cete de voinici, ai Transilvaniei fii; / Cetele-s românii ce-nviază azi; / Iar voinicu –

⁶⁵ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 35–37. Capitolul *Înființarea unei tipografii românești. Anexe documentare* (p. 53–54).

⁶⁶ Ilie Luceac, *Familia Hurmuzachi: între ideal și realizare (O istorie a culturii românești în Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, cuvânt-înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, Cernăuți–Timișoara, Editura „Alexandru cel Bun”– Editura Augusta, 2000, p. 179–217.

⁶⁷ Aron Pumnul, *Convorbire între un tată și fiul lui asupra limbii și literelor românești*, Cernăuți, În Tipografia lui Ioan Eckhardt și fiul, 1850.

⁶⁸ „Bucovina”, anul III, nr. 13, 25 februarie/9 martie 1850, p. 57.

Iancu, Iancu cel viteaz”. Iraclie Porumbescu însoțește acest îndemn la luptă și cu o melodie compusă de el. Poezia cunoaște mare răspândire în Bucovina și în Transilvania.

După evocarea Revoluției din 1848 în Transilvania, sub conducerea lui Avram Iancu, Iraclie Porumbescu vine cu o baladă din istoria Moldovei, *Ieremia Movilă și Sahastrul sau Altarul Mănăstirii Sucevița*, careia îi face loc în pagina literară din „Bucovina”, în 22 aprilie/4 mai 1850⁶⁹.

Întâmplările evocate de Iraclie Porumbescu se întâlnesc și în cronică de Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei* și au stat și în atenția lui D. Bolintineanu, în *Legende istorice: Mama lui Ștefan cel Mare și Daniil Sahastru*. Ieremia Movilă este în locul lui Ștefan cel Mare învins în luptă, are o convorbire cu călugărul înțelept, asemenea lui Ștefan cel Mare cu mama sa și cu Daniil Sahastrul.

Tot în primăvara anului 1848, în plină revoluție, Iraclie Porumbescu publică o foaie volantă, *Către zimbrul Moldovei*, cu specificarea „în primăvara anului 1848”⁷⁰. Poezia este o odă închinată evenimentelor din 1848 din Moldova, pentru unirea tuturor românilor: „Ach atunce-n sfânt-unire! / Toți românii la un loc!!! / Vecinic zimbren- n stralucire / A-i vedea al lor noroc”.

Iraclie Porumbescu reproduce în „Bucovina” din poeziile lui Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Cârlova și continuă vechile legături cu Vasile Alecsandri, stabilite în refugiul poetului la Cernăuți, în 1848. Ne întâlnim cu poeziile sale în multe numere din ziarul cernăuțean. Inaugurează colaborarea sa cu poezia *Codreanul*, publicată în „Bucovina” în 7/19 octombrie 1849. *Poezia populară a românilor*, studiul lui V. Alecsandri, este o prezentare a colecției sale din creația populară. Din această colecție trimite, numerotată, o suită de poezii, care se publică în „Bucovina”, cu numerotarea și în suita lor: I. *Codreanul*; II. *Păunașul codrilor*; III. *Toma a lui Moșiu*; IV. *Blestemul*; V. *Serbu Săracu*; VI. *Mioara*; VII. *Mihu Copilul*; VIII. *Balaurul*; X. *Turturica și cucul*; XI. *Sialga*; XII. *Inelul și naframa*; XIII. *Bujor*. Lipsește IX⁷¹. Se continuă cu *Hore I–XI*⁷².

⁶⁹ Idem, nr. 29, 22 aprilie/4 mai 1850, p. 121–125. Se reproduce în „Zimbrul”, nr. 23, 18 septembrie 1850, p. 90–92.

⁷⁰ Leca Morariu, *Zimbrul Moldovei în variantă. Din versificațiile lui Iraclie Porumbescu*, în „Făt-Frumos”, anul XIII, nr. 5, septembrie–octombrie, 1938, p. 145–148.

⁷¹ „Bucovina”, [anul II], nr. 33, 7/19 octombrie 1849, p. 181–182 (I. *Codreanu*); nr. 36, 28 octombrie/9 noiembrie 1849, p. 205–209 (II. *Paunașul Codrilor*); anul III, nr. 2, 13/25 ianuarie 1850, p. 7–8 (III. *Toma a lui Moșiu*); nr. 4, 25 ianuarie/6 februarie 1850, p. 19 (IV. *Blestemul*); nr. 8, 8/24 februarie 1850, p. 35–37 (V. *Serbu Săracu*); nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 51–52 (VI. *Mioara*); nr. 20, 22 martie/3 aprilie 1850, p. 86 (VII. *Mihu Copilul*); nr. 33–34, 10/22 mai 1850, p. 133 (VIII. *Balaurul*); nr. 45–46, 21 iunie/3 iulie 1850, p. 157 (X. *Turturica și cucul*); nr. 47–48, 28 iunie/10 iulie 1850, p. 161 (XI. *Sialga*); nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 173 (XIII. *Bujor*). Lipsește IX.

⁷² „Bucovina”, anul III, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181–182 (I–II. *Hore*); nr. 58, 9/21 septembrie 1850, p. 185 (III. *Hore*); nr. 59, 13/25 septembrie 1850, p. 189 (IV–VII. *Hore*); nr. 60, 29 septembrie/20 octombrie 1850, p. 193 (VIII–XI. *Hore*); Ovidiu Bîrlea, *Istoria folclorică*

Trimițând ziarului „Bucovina” balada *Păunașul Codrilor*, V. Alecsandri o însoțește cu o prezentare foarte interesantă, de încadrare a poeziei noastre populare în literatura universală. Subiectul și modul de tratare te face a gândi, arată V. Alecsandri, „la unele scene din poezia lui Tasso”, acest „geniu nemuritor al Italiei”⁷³.

Balada *Miorița* este precedată de o scrisoare datată „Iași, 1 februarie 1850”, semnată V. Alecsandri⁷⁴. Se marchează momentele principale în desfășurarea acțiunii, ilustrate și cu versurile respective din text. Scoate încheierea: „Iată toată balada *Mioriței*, pe cât am putut-o descoperi. Eu nu cred să fie întreagă, dar câtă este măcar, ea plătește în ochii mei un poem neprețuit și de care noi românii ne putem fâli cu toată deplinătatea”⁷⁵.

Horele românești, arată V. Alecsandri, în prezentarea cu care însoțește textele din culegerea sa, sunt mărturii pentru „originea romană a poporului ce locuiește pământul vechiei Dacie”. Două dintre ele, *Jocul călușarilor* și *Hora*, „păstrează până astăzi un caracter antic, care răstoarnă toate secile pretenții a[le] aceloră ce se cearcă a întuneca naționalitatea românilor”⁷⁶.

Scrisoarea lui V. Alecsandri este însoțită și de o notă semnată „(a)”, pe care o reproducem: „Noi pomenim aici numai de Moldova, de Transilvania și de Bucovina, fiindcă până acum nu am avut prilej a studia decât poeziile populare ale acestor trei provincii. Suntem, însă, încredințați că geniul poetic al românilor din Valahia, din Banat și din Basarabia nu este mai puțin puternic și producător”⁷⁷.

Iraclie Porumbescu și Aron Pumnul considerau că pentru transformarea „Bucovinei” dintr-o publicație provincială, de interes local, se impunea să se facă din ea, potrivit programului lor, alături de promovarea literaturii naționale și în una de știință în Bucovina.

Aron Pumnul pregătește studiul *Neatârnairea limbei românești în desvoltarea sa și cu modul de a o scrie*, cea mai lungă lucrare din istoria ziarului

românești, București, Editura Enciclopedică, 1974, p. 70. Colaborarea lui V. Alecsandri la „Bucovina”, cu precizarea că publică aici 19 poezii, dintre care 12 balade.

⁷³ „Bucovina”, [anul II], nr. 36, 28 octombrie/9 noiembrie 1849, p. 205.

⁷⁴ Idem, anul III, nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 49–50.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 51.

⁷⁶ Idem, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 182.

„Bucovina”, care se publică în 13 numere ale ziarului cernăuțean⁷⁸. Studiul, cum apare în „Bucovina”, se tipărește și în volum⁷⁹.

Studiul este închinat *Junimei române* și se deschide cu un cuvânt introductiv, pe care-l reproducem: „*Națiunea e cuprinsul unui popor de același sânge, care vorbește aceeași limbă și are aceleași datine. Poporul este trupul națiunii, iar limba este sufletul ei. Pentru aceea, precum trupul fără suflet e mort, așa e moartă și națiunea fără limbă. Naționalitatea este dumnezeescul, eternul, înnăscutul și neinstrăbilul drept de a-și întrebuința limba sa în toate trebuințele vieții: în casă și biserică, în școală și administrațiune*”⁸⁰.

Studiul are la bază două lucrări, una cu titlul de mai sus, al cărei manuscris nu-l cunoaștem și a doua, *Convorbire între un tată și între fiul lui*, de care ne-am ocupat mai sus, cu care formează o demonstrație unitară științifică. Nu putem cunoaște metoda de lucru a lui Aron Pumnul în absența textului din manuscris.

Studiul, cum se tipărește în „Bucovina” și cum apare și în volumul, cu titlul *Neatârarea limbei românești cu dezvoltarea sa și cu modul de a o scrie*, cuprinde patru părți: expunerea generală cu titlul de mai sus pentru întreaga lucrare, două părți: I. *Îndreptariul cel mai nalt în vorbirea, scrierea și formarea limbei românești*; II. *Literele corespunzătoare limbei românești și modul de a scrie cu ele*, cu două subcapitole: a) *Scriința [scrierea] dreaptă (ortografia)*; b) *Leginta [citirea] dreaptă (cetirea – ortoepia)* și o încheiere, *Encynatiunea [Închinaciunea]*.

După definirea națiunii și raporturile ei cu limba, în textul reprodus mai sus, cu care începe prezentarea studiului, Aron Pumnul face elogiul Revoluției din 1848, care trezește toate popoarele „din adâncă amorțire” și strigă „Dreptate! Naționalitate!”. Popoarele și-au afirmat existența în această luptă, prin limbă, „cum au propășit germanii, francezii și englezii care-și dispută întâietatea în „cultură și în știință”. Cuceririle Revoluției din 1848 sunt legiferate în *Constituție pentru*

⁷⁸ Aron Pumnul, *Neatârarea limbei românești cu dezvoltarea sa și în modul de a o scrie*, în „Bucovina”, anul III, nr. 6, 1/14 februarie 1850, p. 27–29; nr. 4/16 februarie 1850, p. 32–33; nr. 9, 11/23 februarie 1850, p. 42–43; nr. 10, 15/27 februarie 1850, p. 46–47; nr. 14, 1/13 martie 1850, p. 61–62; nr. 15, 4/16 martie 1850, p. 61–62; nr. 17, 11/23 martie 1850, p. 73–75; nr. 18, 15/27 martie 1850, p. 77–79; nr. 19, 18/30 martie 1850, p. 81–84; nr. 21, 28 martie/6 aprilie 1850, p. 81–91; nr. 22, 29 martie/10 aprilie 1850, p. 94–96; nr. 23, 1/13 aprilie 1850, p. 97–100.

⁷⁹ D-nul Ion al lui G. Sbiera, Aron Pumnul, *Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documintele relativ la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnasiul superior din Cernăuț, precum și scrierile lui marunte și fragmentare*, Cernăuți, Editura Societății – Tipografia Archiepiscopală, 1889, p. 192–233. Secțiunea *Scrieri marunte și fragmentare*, nr. 1, *Neatârarea limbei românești în dezvoltarea sa și în modul de a o scrie*. Se precizează că studiul se reproduce din „Bucovina”, cu indicarea numerelor în care se publică și cu specificarea că se reproduce cu „litere latinești”. În „Bucovina” se tipărește cu „litere chirilice nouă”. Se publică în secțiunea *Scrieri marunte și fragmentare*, nr. 7, *Convorbiri între un tată și între fiul lui asupra limbei și literelor românești*, p. 327–357.

⁸⁰ „Bucovina”, anul III, nr. 6, 1/14 februarie 1850, p. 27. Subliniate în text. Facem trimerile în continuarea după „Bucovina”.

Împărăția Austriei, din 4 martie 1849, în care se recunoaște ca normă de conduită „egala îndreptățire a tuturor naționalităților”.

Poporul român este prezentat în cadrul mișcării generale europene din Revoluția din 1848 și a trecut și el în adversitățile istoriei prin limba sa.

Mai departe, cu integrarea în textul general al manuscrisului pe care nu-l cunoaștem a poeziei lui Iraclie Porumbescu, *Bucea și Litera*, se prezintă sistemul filologic al lui Aron Pumnul. Specialiștii iau ca text de bază cel tipărit de I. G. Sbiera în ediția scrierilor lui Aron Pumnul și nu merg mai departe să se ocupe și de geneza sa. Acesta este motivul pentru care am insistat și asupra acestui aspect.

Aron Pumnul încheie studiul său cu o chemare, *Juni romani!*: „Luați de pe ea [de pe limba română] cătușele de buchii chirilice și o îmbrăcați în veșminte [litere] proprie romane, măsurate pe corpul ei, ca așa să se poată înfățișa cu veșmânt de nuntă la mărețul ospaț al științelor și al civilizațiunii”⁸¹.

Iraclie Porumbescu se dovede bine orientat când îl îndeamnă pe Aron Pumnul să prezinte, într-o sinteză, sistemul său filologic și să-l facă cunoscut prin „Bucovina”. Comentariile nu întârziară să vină. La o lună după terminarea publicării studiului în „Bucovina”, ziarul cernăuțean vine cu *Observațiuni la articolul „Neatârnarea limbei românești s.c.l.*, publicat sub formă de scrisoare, *Frate Silviu!*, datată „Biharia, 8 mai 1850”, semnată „Sandru... n”⁸². Alexandru Roman (1826–1897), profesor de română la Beiuș, Oradea Mare și la Universitatea din Budapesta, membru al Academiei Române (1866), fondator al ziarului „Federațiunea” (1868), la care colaborează și Eminescu, face o prezentare înțelegătoare pentru Aron Pumnul în demersul său de a crea un sistem filologic personal, foarte documentat, „însă modul după care trebuie să scriem ni-l arată limba însăși”⁸³. Aron Pumnul se abate de la acest principiu.

Sistemul filologic al lui Aron Pumnul nu s-a putut impune, cum arată toți comentatorii săi.

Scrierea cu litere chirilice se folosea în tipărirea cărților de cult și era considerată sfântă. Iraclie Porumbescu este sancționat drastic de către episcopul Eugenie Hacman, cum am arătat mai sus, pentru folosirea alfabetului latin în rapoartele sale, în loc de cel chirilic.

„Bucovina” își câștigă un nou adversar, prin studiul său, alături de cei ai stăpânirii imperiale, acum și în conducerea Bisericii Ortodoxe din Bucovina.

Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu, la care se alătură și Aron Pumnul, hotărăsc să nu se plece în fața autorităților austriece și să nu dea satisfacție „neadormiților calomnatori”. Reiau apariția „Bucovinei” cu numărul 58, din

⁸¹ Idem, nr. 23, 1/13 aprilie 1850, p. 99. Sublinierea în text.

⁸² Idem, nr. 37–38, 24 mai/5 iunie 1850, p. 141–143; nr. 39–40, 31 mai/12 iunie 1850, p. 145–148.

⁸³ *Ibidem*, p. 141.

9/21 septembrie 1850, continuare la numărul 57, din 6/18 august 1850, când ziarul fusese suspendat pentru cea mai lungă perioadă din existența sa, și îi urmează numărul 59, din 13/25 septembrie 1850 și încă unul, numărul 60, din 20 septembrie/2 octombrie 1850.

Spațiul destinat editorialelor este ocupat, în numărul 58, de trei informări, prima datată „Cernăuți, 7 sept.,” cu informații despre câțiva demnitari din Bucovina, cu merite în activitatea lor, deși nu sunt români. A doua informare, datată „Cernăuți, 8 septembrie 1850”, vine cu știrea că la noua organizare a Ducatului Bucovina, care se aștepta, Tribunalul de Apelațiune se va muta de la Cernăuți la Stanislau, în Galiția. În a treia informare, datată „Arad, 17 august c[ursul] n[ou] 1850”, se anunță încetarea din viață a lui Gherasim Rațiu, episcopul Diecesei Aradului⁸⁴.

Spațiul destinat editorialului este ocupat și în numărul 59 de mai multe informări. Prima informare, datată „Cernăuți, 12 septembrie”, se ocupă cu știrile privind apropiata organizare a Ducatului Bucovina. De aici aflăm că urma să fie numit guvernator al Transilvaniei Eduard Bach, fratele ministrului de Interne, funcție pe care o ocupa, cum am văzut, și la conducerea Ducatului Bucovina și a fost destituit. A doua informare, datată „Cernăuți, 13 septembrie”, relatează despre pregătirile lui Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, pentru plecarea la Viena și nu uită să-i reamintească faptul că alegerea episcopului se așteaptă să fie făcută de „un sinod național”. A treia informare, datată „Cernăuți, 13 septembrie”, foarte importantă pentru istoria presei românești din Imperiul Habsburgic, o reproducem: „Chiar auzim din izvoare sigure cum că «Gazeta Transilvaniei» și «Foaie pentru minte, inimă și literatură», care se redieja [conducea] mai demult de D. Georgiu Bariț, se va continua iarăși și aceea cu zilele aceste de mai curând, numai că nu sub rediğința [conducerea] D-lui Bariț, ci sub a ces[aro] regiului profesoriu gimnazial D. Iacob Murașanu. Sperăm cu toată dorința cum că în curând vom putea publica și noua ei programă”⁸⁵.

„Bucovina” mai publică în numărul 59 două informări, datate „Cernăuți, 13 sept.” și „Brașov, 18 august 1850”. În prima se relatează că Andrei Șaguna va înființa la Sibiu o „tipografie românească diecesană”, în a doua se relatează despre o festivitate oficială la Brașov.

Iraclie Porumbescu umple coloanele celorlalte pagini din „Bucovina” cu materiale din domeniul religiei în funcție de pregătirea sa universitară. Publică alături de *Horele românești* din colecția lui Vasile Alecsandri, în două numere,

⁸⁴ Idem, nr. 58, 9/21 septembrie 1850, p. 185–188; nr. 59, 13/25 septembrie 1850, p. 99–102; nr. 60, 20 septembrie/2 octombrie, 1850, p. 103–106. Toate textele se publică în română și în Germană.

⁸⁵ Idem, nr. 59, 13/25 septembrie 1850, p. 99. Informația este luată din surse germane. Promisiunea că va publica programul lui Iacob Mureșianu nu este îndeplinită. „Bucovina” își încetează apariția.

Protocolul Sinodului Bisericii Răsăritene de la Arad, se ocupă cu *Sinodul Bisericii Răsăritene din Austria, Sinodul episcopilor latini și uniți din Ungaria*, „dezbinarea” între guvernul papal și Regatul Sardiniei.

Se publică în aceste trei numere un singur editorial, în numărul 60, datat „Cernăuți, 18 septembrie” și semnat „V”, pregătit pentru deschiderea noului an școlar. Se pledează, foarte documentat, pentru înființarea unui al doilea gimnaziu românesc în Bucovina, după cel de la Suceava. Studiul ar putea fi atribuit lui Aron Pumnul, prin interesul acordat școlii, preocupare dominantă în lucrările sale, precum și prin unele particularități lingvistice, care se întâlnesc și în scrisul lui Iraclie Porumbescu.

„Bucovina” publică pe ultima pagină în numărul 60 continuarea dării de seamă *Protocolul Sinodului Bisericii Răsăritene* și specifică „va urma”. „Bucovina” își încetează, totuși, apariția fără nicio explicație. „«Bucovina» apuse – arată Teodor Balan – cum apune soarele, care în urma sa nu lasă decât regrete”⁸⁶.

Alexandru Hurmuzachi părăsește Cernăuții și pleacă la moșia sa. Iraclie Porumbescu, neavând moșie, pleacă la Șipotetele Sucevei, în Munții Bucovinei. Episcopul Bucovinei, Eugenie Hacman, găsea cea mai potrivită măsură pentru exilarea adversarului său într-o comună huțânească, din munți, bântuită și de agitațiile lui Lukian Cobeliță, deputatul huțulilor din Parlamentul imperial.

Istoricii români – și nu numai ei – se opresc la *Constituție pentru Împărăția Austriei* ca la un moment din istoria Imperiului Habsburgic. Se face constatarea că prevederile înscrise în ea nu s-au pus în aplicare. Asistăm, în realitate, la două situații deosebite. Prevederile din *Constituție pentru Împărăția Austriei* nu s-au pus în aplicare în Transilvania. Marele Principat al Transilvaniei își pierde statutul din *Constituție pentru Împărăția Austriei* și este integrat, împreună cu Banatul, în Regatul Ungariei.

Situația din Bucovina se deosebește fundamental de cea din Transilvania. Bucovina își păstrează statutul din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, sub numirea de acolo, Ducatul Bucovina și se aplică prevederile înscrise în acea constituție, pregătită de Adunarea Constituantă și votată în Parlamentul imperial.

Proiecte de constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei se elaborează de către o comisie, sub conducerea istoricului Eudoxiu Hurmuzachi și se publică în „Bucovina”, în septembrie–octombrie 1849, în română și în germană⁸⁷. *Proiecte de constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei* cuprinde 57 de articole. Se stabilesc în primele articole raporturile constituționale ale Ducatului Bucovina cu autoritatea imperială. Aici se precizează și condițiile în care se pot schimba

⁸⁶ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 47.

⁸⁷ „Bucovina”, [anul II], nr. 21, 9/21 septembrie 1849, p. 160–162; nr. 31, 23 septembrie/5 octombrie 1849, p. 169–170.

hotarele Ducatului Bucovina. A doua serie de prevederi se ocupă de constituirea Ducatului Bucovina. Se stabilește ca Dieta Ducatului Bucovina să fie formată din 42 de deputați și se precizează modalitatea de alegere a lor, drepturile și responsabilitățile pe care le au în exercitarea mandatului lor. *Proiecte de constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei* prevede și înființarea unui organism special, Comitetul Țării, „parte controlatoriu, parte administratoriu, niciodată legislativ”.

Bucovina își elaborează, în baza prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, cea dintâi Constituție din istoria sa. *Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei* nu rămâne la stadiul de proiect, al doilea moment important din istoria sa. Prevederile înscrise în ea se pun în aplicare și inaugurează o nouă epocă în istoria Bucovinei. Se deschide cu un articol pe care îl transcriem: „Ducatul Bucovina este provincie a coroanei Imperiului Austriac. Cernăuți se declară de capitala a țării”⁸⁸. Suceava, vechea capitală a Țării de Sus a Moldovei, este înlocuită cu altă localitate. S-ar putea crede că reprezenta o așezare cel puțin egală cu cea a Sucevei, ctitoria voievodală.

Daniel Werenka publică în monografia sa, *Topographie der Bukowina*, recensămintele întocmite de către administrația militară pentru toate localitățile din Bucovina⁸⁹. Cernăuți aveau, în 1776, aflăm de aici, două familii de boieri, patru familii de mazili, 48 de familii de țărani și 10 popi⁹⁰. Cernăuți, împreună cu Clocucica, găzduia și judecătoria pentru întreg districtul, cu 114 persoane.

Administrația austriacă s-a oprit la Cernăuți, o localitate care nu se putea compara ca număr de familii cu Suceava ori Rădăuți și nici cu o așezare ca Marginea, care se numea în 1776 Prund, ținea de Volovăț, întemeiat în domnia Movileștilor și avea la acea dată 106 familii de țărani⁹¹.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 160.

⁸⁹ Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich (1774–1785)*, Czernowitz, Conc. Tipo-u. Litographie des Erzbischofs Silvester Morariu-Andriewicz, 1895, p. 119. „Volovăț – Volovățu (rom.*, nume dat după pârau), ucr. Wollowez, Volovetz, Wolovetzu, Volovucz, sat dăruit de episcopul Moghila și de mama sa, Stănișa, potrivit hrisovului întocmit de voievodul Petru (Șchiopul) la 20 iunie 7097/1589, către Mănăstirea Sucevița. Satul este menționat, însă, și într-un document mai vechi, din anul 6929/1421, și anume ca *oppidum* (1. așezare fortificată în Imperiul Roman; 2. oraș-târg în Regatul Ungariei și în Transilvania, în perioada medievală). În acest document se arată că principele Alexandru și fiul lui, Elias al Ringalei (soția celui din urmă), care era o soră a regelui polon Vladislav, dăruia Siretul și „Volhowicz” (*oppidu*) etc. Ștefan cel Mare a construit aici în 1502 o biserică din material rezistent, în locul celei din lemn, care fusese ridicată în jurul anului 1300 de principele Dragoș și apoi mutată la Putna. Localități arondate: 1774 – 117 total familii; 1776, Prund, 106; 1779 – 253; 1780, Burla – 174; 1784 – 133”.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 127.

⁹¹ *Ibidem*, p. 199. Comuna Marginea, numită inițial Prund, se formă pe prundișul adus de râul Sucevița, cu afluenții săi. Peste acesta trecea drumul ce venea de la Cernăuți, Storojineț, Vicov și se întâlnea la Gura Humorului cu drumul ce venea de la Cernăuți, Siret, Suceava și formau drumul principal, care trecea – și trece și astăzi – peste Mestecăniș și intră pe la Dorna în Transilvania. Marginea, așezarea de pe „prund”, cu 106 familii în 1776, cum arată Werenka, ținea de Volovăț, una

Cernăuți devine, prin prevederea decretată în *Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei*, capitală, cu sediul guvernului, al instituțiilor administrative și politice, al Universității. Se mută aici și vechile instituții ale bisericii din Bucovina. S-a preferat Cernăuți din considerente economice. Trecea pe malul stâng al Prutului, în vecinătatea Cernăuților, drumul principal care făcea legătura între Galiția, Bucovina și Moldova. Acolo, pe malul stâng a Prutului, funcționa și vama. S-a preferat Cernăuți și din considerente politice. Se făcea o separare de Bucovina voievodală.

Erich Zöllner consacră în tratatul său, *Istoria Austriei*, cu care ne-am ocupat mai sus, o prezentare și asupra acestui moment din istoria Bucovinei. „Această achiziție teritorială – anexarea Țării de Sus a Moldovei – s-a obținut, oricum, în baza unui tratat, iar locuitorii Bucovinei nu aveau, cu siguranță, motive să se plângă de schimbarea apartenenței de stat. Din regiunea foarte rar populată, complet părăginită, administrația austriacă a creat, printr-o muncă susținută, de-a lungul câtorva decenii, o țară-model a Monarhiei”⁹². Erich Zöllner vorbește în numele stăpânirii imperiale. Anexarea Țării de Sus a Moldovei s-a făcut în baza unui tratat, cum arată istoricul austriac, dar nu „oricum”, ci prin șantaj. Domnitorul Moldovei, care s-a opus acestei înstrăinări din teritoriul țării, și-a pierdut capul. Maria Tereza, împărăteasa Imperiului Habsburgic, adresează lui Iosif al II-lea, coregent la conducerea imperiului, o scrisoare, în 4 februarie 1775, în care mărturisea că anexarea Țării de Sus a Moldovei „o apăsa pe conștiință” și că nu știa cum va putea scăpa onorabil „din această daravelă”⁹³.

Schimbarea ordinii de stat se impune să fie și ea raportată la stările reale din cele două state. Imperiul Otoman, „barbar”, percepea îndatorire globală bănească, însă acorda deplină libertate vieții confesionale și activității culturale. Imperiul Habsburgic, „civilizat”, percepea și el obligații bănești, pe fiecare persoană și îngrădea viața confesională și activitatea culturală. Altfel spus, susținea o politică de stat împotriva identității naționale.

Erich Zöllner arată, ceva mai târziu, cu vădită satisfacție, că Bucovina sub stăpânirea imperială devenise „țară poliglotă”, cu „patru limbi” oficiale⁹⁴.

Să mai precizăm, în sfârșit, că noua capitală a Bucovinei nu reprezenta „țara-model a Monarhiei”, ci numai Cernăuți, devenit dintr-o localitate neimportantă în raport cu altele, capitală de țară, sediu al guvernului și al instituțiilor politice, religioase și culturale.

dintre cele mai vechi localități din Bucovina, întemeiată de Movilești în 1589, menționată și într-o diplomă din 1421.

⁹² Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 396.

⁹³ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 15.

⁹⁴ Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 533, 537.

Bucovina, victimă a oamenilor politici, trecători în călătoria pe acest pământ, stă în fața istoriei, cu menirea sa viitoare în această parte a Europei.

Iraclie Porumbescu către G. Barițiu

Cernăuți, 19 ian[uarie 1850]⁹⁵
Domnule Redactor,

Împrejurări, asemenea iernei de acum, nu mă iertară să-ți scriu mai demult și să-ți spun cum că, cu mare bucurie, văzui numărul întâi din continuarea gazetei D-tale. O salutai din inimă, o salutarăm cu toții și-i dorirăm nu alta decât: ca să deie Domnul și să vedem, așa convingându-se lumea de adevărul cauzei pentru care te supuseși iarăși, pe cât sacralui, pe atât greului oficiu patriotic național – precum o văzurăm convinsă astă-vară de falsitatea cauzei acelora care făcură ca să ajungi până în hotarele Bucovinei!

Deie Domnul și noi și sperăm sigur și foarte că veritatea [adevărul] vorbei poporului nostru: „minciuna azi-mâne, dar adevărul rămâne” se va adeveri și în comun, așa precum se adeveri atunci în parte.

Știu, Domnule, că te-ar interesa dacă ți-aș putea spune de la noi ceva nou, însă nu știu ce ți-aș putea spune așa însemnabil [important], că noi suntem încă tot pe acel punct [punct] vegetativ pe care ne lăsaseși atunci când te-ai dus de la noi. Atâta-ți pot, însă, spune, că „pe pământ constituțional mai murim de dorul Constituțiunei”. Împlinirea dorințelor și a nevoilor noastre încă tot pausează [așteaptă] în mult mai frumoasele și mai comodele Curți de Sus, decât ar voi să vie în bielele noastre borde[i]e, care acum sunt mai nădușite cu toate necesitățile lor de cumplită iarnă.

Un lucru, însă, cu care noi, totuși, ne mângăiem în mijlocul nemișcavilității [nemișcării] intereselor noastre provinciale și naționale – un câștig din secolul acest[a] nou din anul 1848 încoace – o dobândire care ne fu unicul, încă, solamen [rezultat] național prin decursul tristului acestui episod de mai din urmă, mă aflu, totuși, silit cu atât mai vârtos să ți-l spun ca o însemnabilitate [însemnătate] de la noi, cu cât el de-ți și e Domniei tale cunoscut, totuși, fiind el din cercul vieții noastre cele nou [noi] naționale nu-ți va fi neinteresant: el este „Catedra noastră pentru limba și literatura națională”, care se înființă încă în februarie anul tr[ecut]. Această catedră este pentru noi, bucovinenii, o adevărată facere de bine, un adevărat odor național, pentru că, precât fu ea pentru noi o necesitate de mult adânc și în comun simțită, pe atâta ni se și răspunse dorințelor și așteptărilor noastre.

⁹⁵ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 9, 3 februarie 1850, p. 35–36; nr. 10, 6 februarie 1859, p. 39–40.

Știut și prea știut este în ce stare devenise limba noastră, a tuturor românilor din Imperiul Austriei, în timpurile afurisite înainte de martiu [martie] 1848; știut este cum că ea ne era iertată numai ca o limbă secundară; dară starea care rămase ea la noi era cea mai tânguibilă [de plâns]. Frații noștri din Transilvania se deșteptară în privința cultivării limbii, cei dintâi și fală [cinste] lor! Că ei făcură aceasta chiar în mijlocul celor mai mari fatalități și restriți; dară noi, bucovinenii – nu ne tănuim –, fuserăm despre o parte prea slabi, decât am fi perseverat în luptele cele grele, cu care avurăm de lucru din diferite părți, parte ne lipsiră de tot mezele [mijloacele] cu care ne-am fi putut ajutama în cultivarea limbii noastre, și așa învățând junimea noastră deosebite limbi grele și străine, numai a noastră nu, din care ne e viața, sângele și inima; vorbea nemțește, leșește, rutenește s.c.l. [și celelalte] bine, numai a noastră, care ne e cea dintâi și cea mai scumpă din naștere până-n mormânt, rău; sau și foarte puțin; dară acum, deși numai unică această catedră ce se ocupă cu studiul limbii materne și deși numai această catedră nu e în stare să cuprindă împrejurul său pe toți acei cărora le trebuie [trebuiește] limba românească, ca și alimentul de viață și pe acei care doresc să se îndulcească de frumosul și scumpul acest studiu totuși, cât pentru dânsa ea mari propășiri și lățire au făcut până-acum. Se înțelege că studiul acesta e foarte relativ; dacă am voi noi să fim cu el așa de mulțămiiți, precum suntem, nu ar fi fost destul să ni se deie numai o catedră și prea ea orice învățători care ar avea să ne propuie numai gramatica limbii românești, căci scopul acesta l-am putea ajunge – așa a zice – și pe cuptoriu acasă; ci nouă, carii eram în cunoștința limbii noastre încă așa de slabi și care, totuși, trăind într-un timp care cere numaidecât ca să ajungem în cultură pe frații noștri, care sunt mult mai înainte decât noi, numaidecât și trebuia ca să fim puși în starea posibilității spre acel sfârșit; nouă ne-a trebuit, așadar, un bărbat demn spre acea chemare și înzestrat cu toate cuvenitele însușiri ale unui învățator *de limba și literatura română*; un bărbat care să nu știe numai gramatica, dară și geniul și istoria limbii românești de la începutul ei și până în ziua de astăzi și care să cunoască pe lângă aceea și alte limbi romanice, pe scurt, nouă ne trebuia un bărbat care să fie desăvârșit în stare a ne păstra odorul naționalității noastre – limba. Și de ne-au și fost soarta până acum inimică [dușmană], precum în multe privințe așa și în privința limbii noastre, dară acum ni se arată prea favorabilă, căci ne dete un bărbat demn, în care toate acele cerințe – și aflară soluțiunea lor și acest bărbat e Silviu Arone Pumnul, demnul fiu al demnei Transilvanii!

S. A. Pumnul, fostul profesor de filosofie la Liceul Național din Blaj, se numi de guvern, supunându-se mai întâi unui examen de concurs ca profesor prov[izoriu] la această catedră, care se încorporează Institutului Filosofic de aici. El deschise cursul studiului „limbii și literaturii române” la 25 februarie anul trecut cu un cuvânt atât de solid, atât de potrivit și pătrunzător, încât așteptările și dorințele prea umplutei săli de ascultători de toată starea și rangul, dorințele

noastre pentru studiul acest atât de scump și important își aflară în D[omnul] Pumnul cele mai vii și mai bune sperări pentru viitor. Aici auzi bucovineanul *întâiași* dată de pe o catedră *dulcele grai al mamei sale*, graiul carele se lipește de inimă și de suflet și în care își află românul viața și fericirea lui cea adevărată.

Mi-ar fi greu, Domnule, să mă încumet a-ți descrie nenorocita simțaciune [impresie] [pe] care o vedeai scrisă în fața fiecărui [din cei] prezenți. Fieștecare se simțea asemenea pelerinului care, reîntorcându-se după o călătorie lungă, grea și periculoasă în dorita-și patrie și văzând din depărtare dulcele cătun părintesc în care el fu odinioară atât de fericit, se pierde în cugetări dulci și mângâioase, sperând că încă va mai afla acolo fericiri. Fieștecare din ascultători trecu odată cu cuvintele D[omnului] Pumnul prin tristeții și fatalii secolii, prin care trecu și scumpa noastră limbă: fieștecare simți la cuvintele D[omnului] Pumnul aceea ce simți și limba noastră în decursul acelor timpuri amare. D[omnul] Pumnul pomeni despre „grelele și crâncinile lupte, [pe] care le avu limba noastră cu urieșele inamice – desfăcu [denunță] și plagele care, trăind ea încă și astăzi, îi dau vii testimonii [dovezi], cum că s-au luptat amar – arată și desemele [mărturiile] [pe] care le poartă ea și astăzi întru adevărul [dovadă], că au învins pe acele puternice inimice [dușmane] și că destrăbălându-le ca o învingătoare de decorațiunile [podoabele] lor, se îmbracă singură în ele parte, pentru că fiind ea tot în campanii, nu avea când să-și facă haine acasă după portul ei, parte, ca să le lase pentru viitorime fiilor ei în memoria biruințelor purtate”.

Cuvântul îl fini [sfârși] D[omnul] Pumnul cu binecuvântarea și salutarea sosirei demult doritului timp în care limba noastră, fiind ea acum liberă de amenințările trecute, se va putea din nou dezvolta și cultiva, nu în lupte și sub zgomotul armelor impilative [dușmane], ci la vetrele naționale patriotice și în aerul păcii.

Frumoasele sperări [pe] care le puseserăm în D[omnul] Pumnul la momentul acesta el le și dreptfică [întări] prea frumos. D[omnul] Pumnul dete în decursul acestui an cele tari argumente cum că el e tocma[i] acel bărbat de care ne era nouă trebuință pe acest scaun. El manifestă misiune cumpenite [potrivite] – cum că cunoștința sâmburelui limbii românești e cu totul în potestarea [puterea] fruptelor [cunoștințelor, roadelor] intenselor și aprofundatelor sale studii despre această limbă, dar și aceea că el este un adevărat și zelos amic al înaintării limbii și literaturii noastre naționale.

Ușor vei înțelege, Domnule, că lângă așa o demnitate și luptă, un zel așa fierbinte al unui învățător pentru obiectul său nu pot nici zelul, nici sânghința auzitorilor lui să rămâie nelucrative [fără activitate]; și așa și este că progresurile [pe] care le făcu junimea noastră română (din teologie, filosofie, gimnaziu, afară de alți auzitori) în decursul numai abia un an sunt mai mult decât ar și socoti cineva. Căci D[omnul] Pumnul își dete, afară de orele la care era îndatorat, atâta silință, propuind [propunând] acest studiu și în alte ore extraordinare și aceia nu numai la

filosofie, ci din propria-și buna voie și pentru teologi și gimnasiali, încât timpul acesta scurt și sărguința auzitorilor să pot [poată] cugeta îndoit și întreit.

Adevărurile gramaticale – multe în alte gramatici încă necunoscute, aflară la mintea cea drept cugetătoare a românilor noștri cea mai plăcută primire pentru că sunt românești, iară istoria limbii și literaturii noastre cășună [pricinui] fiecăruia cel mai viu și mai mare interes, aceasta chiar și la cei de alte limbi. Nu pot aici să nu ridic, [în] această împrejurare, mai ales dintre toate, că scrierea limbii românești cu literele ei *proprii*, cu cele *romane* și nu străinele slove cirilice dete limbii noastre o bază mult mai sublimă și mai însemnată. Junimea noastră română, citind și scriind cu ele, le cunoaște și așa-zicând se înțelege cu ele, pentru că ele sunt ale ei... Era odată un neam glorios și respectat de lumea întreagă; neamului acestuia [î]i zicea „romani”; ei *scria cu litere romane*; este astăzi un pământ, unde pe fieștecare floricea, o răsări și o crește un sânge sacru, un sânge vărsat pe aceste locuri pentru patrie, limbă și naționalitate; acel sânge e sânge *roman*, pământul este al *României*; România este *patria noastră*; noi suntem *români*, limba noastră *este limba română, românește, dar vrem nu numai să vorbim, ci să și scriem*.

Și oare facem noi prin aceasta cuiva o scurtare [pagubă]? Nicidecum, ci, din contră, noi facem aceea ce am trebui să facem. Având noi, adică, acum lucrul *nostru*, întoarcem *cel străin* cu mulțumită înapoi. Iar ce se atinge de părinții și bătrânii noștri, care acum nu mai pot învăța, apoi noi nu le vom fi nemulțumitori [nerecunoscători], nebăgându-i în seamă în scrieri pentru ei, dară lumea cea jună română scrie și va scrie cu litere romane. Pentru aceea și rugăm, în numele junimei noastre celei demne, pre toți domnii redactori români ca, predicând [susținând] ei tot *de egala și iar egala îndreptuire* [îndreptățire] să ne dea domniile lor într-această privință și un exemplu pe față și să se facă aceea cu presa, ce facem noi cu peana [condeiul], adică să se tipărească măcar o față sau măcar o coloană din foile domniilor sale pentru junimea noastră cea română – cu litere romane.

Al d-tale s.c.l.

Iracliu Porumbescu

Prea bucuroși, numai să avem tipografi *corespunzătoare* acestui scop.

Red.